

KURALLAR, DEVLET VE HUKUK

Kurallar Bütünü Olarak Hukuk

Normatif ahlak: Uyulması gereken davranış kurallarına işaret eder. Bir eylemin ahlaka uygun olmasıyla ahlak kurallarına uygun olmasını kastederiz. (AS- 2013)

DİN, "insanın doğasına, evrenin yapısına, insanların nasıl yaşaması gerektiğine, gerçeklik ve değerlerle ilgili doğruları araştırmanın en iyi yöntemlerine ilişkin birbiriyle içten bağlantılı bir inançlar kümesi ve bu inançlar tarafından belirlenen tutumlar ve pratikler" (DS- 2013)

Kurallar, belli durumlarda ne yapılması gerektiğini söyleyen ifadelerdir.

Teorik akıl: Aklın, nesne ve olgular hakkında **neye inanılması** gerektiğiyle ilgili yapılan düşünmeyi gerçekleştiren yönü. (AS-2013) (AS-2014)

Pratik akıl: Aklın eylemle ilgili düşünmeyi gerçekleştiren, **ne yapılması** gerektiğine karar veren yönü.

Kişilerin din kurallarını ihlal etmeleri durumunda insanlar eliyle ve dünyevi araçlarla cezalandırılmalarını isteyebilir. Bu durumda din kurallarına uyan ve din adına hareket ettiğini söyleyen kişiler, güç sahibi oldukları takdirde, din kurallarının gereklerini hayata geçirirler. Genellikle böyle bir devlete, **teokratik devlet** veya **din devleti** denir. Kısaca, **Teokratik devlet**, din kurallarının hakim olduğu bir devlet olarak tanımlayabiliriz.

Örf ve âdet kuralları adı verilen bu kuralların **en önemli iki özelliği, başlangıcı bilinemeyecek ölçüde eskiden beri uygulanıyor olmak ve toplumda bu şekilde hareket edilmesi gerektiği yönünde bir inancın** bulunmasıdır. (AS-2014)

Örf ve âdet kuralları, biraz daha geniş hâliyle **gelenek**, biraz daha dar hâliyle **töre** ismini alır.

"**Haksız fiil**", hukuka aykırı (ahlaka aykırı değil) kusurlu bir eylemle bir başkasına zarar verilmesidir. Söz gelimi kişi, hatalı kullanımı sebebiyle otomobiliyle bir yayaya çarpar ve yaralarsa yaraladığı kişinin hastane masraflarını, tedavi ve iyileşme süresince çalışmamasından kaynaklanan zararlarını tazmin etmekle yükümlüdür. (DS-2014)

Hukukta gözlemlenen yargılama, örgütlü, kurumsal, egemenlik sınırlarının tamamında etkin, sürekli ve düzenlidir. (AS-2013)

Zor Kullanma Olarak Hukuk

Yaptırım hukuk düzenine aykırı durumlara hukukun verdiği **tepkidir.** (AS-2015)

Yaptırımın Türleri

- 1-Ceza
- 2-Cebri icra
- 3-Tazminat
- 4-Geçersizlik

(AS-2013) (AS-2014)

Bazı hukuka aykırı eylemler, hukuk düzeni tarafından suç olarak kabul edilir. Hangi eylemlerin suç olarak kabul edileceği, siyasal iktidarın güttüğü **suç politikası** tarafından belirlenir. (AS-2015)

Sürelî hapis cezası ise en az **bir ay**, en fazla ise **yirmi yıl** olan hapis cezasıdır.

İdam cezası, 2002 yılına kadar hukuken kabul edilen bir ceza türü idi. İdam cezası mahkemeler tarafından verilmekle birlikte, cezanın infaz edilebilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu yönde bir karar alması gerekiyordu. Meclisin verdiği **son infaz kararı, 24**

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Temmuz 1984 tarihlidir.

Cebrî icra, 'zorla yerine getirme' demektir. Hukukta kişiler tarafından yerine getirilmeyen yükümlülüklerin, devlet eliyle zorla gerçekleştirilmesi anlamına gelir

Kolluk kuvvetleri: Kamu düzenini sağlama, koruma yahut bozulduğunda eski duruma getirme faaliyetlerini yerine getiren ve zor kullanma yetkisine sahip kamu organları; **polis, zabıta, jandarma, sahil güvenlik** vb. **(AS-2013)**

Tazminat, genellikle zararın **parasal** değerine karşılık gelen bir **ödeme yükümlülüğüdür**.

Hukuk kurallarının, ihlal durumunda **yaptırımlar** öngörmesinin **ilk amacının** hukuka uyma davranışının sağlanması, hukukun öngördüğü düzenin ayakta kalması olduğunu belirttik. Yaptırımın değindiğimiz **ikinci amacı** ise, hukuka aykırı eylemle bozulan düzenin mümkün olduğunca eski hâline getirilmesidir. **(AS-2015)**

Hukukî işlem: Hukukî sonuç doğurmaya yönelmiş **irade** açıklamaları.

Geçersizliğin Türleri:

1-Yokluk

2-Hükümsüzlük

(Butlan)

3-İptal Edilebilirlik

(Nisbi Butlan)

Hükümsüzlük (butlan, mutlak butlan), hukuki işlemin geçerlilik şartlarından kamu düzenini ilgilendirdiği kabul edilenlerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkar. **(AS-2014)**

Düzen Ve Değer Olarak Hukuk

*Hukukun bu düzen ve değer sistemi oluşu, **süregiden bir hukuk** uygulaması çerçevesinde **alışkanlıkla** sürdürdüğümüz eylemler söz konusu olduğunda **pek fark edilmez**.

***Ağır meşruiyet krizlerinin** yaşanmadığı dönemlerde, hukukun düzeni doğal bir düzen olarak kabul edilirken hukukun temsil ettiği ve zorla hayata geçirdiği değerler ya doğallıkla meşru değerler olarak görülür yahut hukukun değerden **bağımsız**, dolayısıyla **tarafsız** olduğu düşünülür.

*Devletin **şiddet** kullanma **tekeline** sahip olmasıyla ortaya çıkan **hiyerarşi**, hukukun kurduğu düzenin temelini oluşturmakla birlikte, ancak küçük bir parçasıdır.

*Hukukun kurduğu **düzen**, bir **değer yargısını** yansıtır. Hukuk yasaklarken ve emrederken, **daima** değer **yargılarına yaslanır**. **(AS-2015)**

Güvenlik

Hukukun sağladığı güvenlik, bizatihi kendisinin sahip olduğu **güvenlikle** de doğrudan bağlantılıdır. Bir hukuk düzeni ortaya çıkan **normatif sistemlerin**, aynı zamanda bazı özelliklere sahip olmakla kendileri açısından da bir **güvenlik** sağladıkları gözlemlenir. **Hukuk kuralları, yazılı ve kamuya** açık kurallar olmak bakımından kişilerin geleceğe yönelik plan yapmalarını mümkün kılar. Bunun yanında yargılama makamlarının belli olması, yargılama usulünün belirlenmiş olması, yaptırımların önceden bilinebilir olması, yazılı ve kamuya açık kuralların varlığıyla birleştiğinde, olası uyuşmazlıklarda yargının vereceği kararların kestirilebilmesine imkân sağlar. **(AS-2015)**

Roma hukukçularının dile getirdiği bir özdeyiş, 'Ubi societas ibi ius' 'Nerde toplum varsa orada hukuk da vardır'

Ünlü bir siyaset felsefecisi Thomas Hobbes'un, deyişiyle 'herkesin herkese karşı savaş içerisinde olduğu' bir toplum olacağına duyulan inançtır. Zira yine aynı filozofun sözleriyle, 'homo homini lupus' yani 'insan insanın kurdudur'.

Hukukun işlevleri:

1-Barış

2-Güvenlik

3-Eşitlik

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

4-Özgürlük

(AS-2014) (DS-2015)

Hukukun sağladığı eşitliğe genellikle "kanun önünde eşitlik" denir. Devlet bir toplumdaki en güçlü örgüttür.

HUKUKUN UYGULANMASI

Hukukun Uygulanması

Toplantı yeter sayısı, toplantının başlayabilmesi için bulunması gereken **asgari üye** sayısıdır. **Karar yeter sayısı** ise, karar verilmesi için gerekli **asgari oy** sayısıdır.

Anayasa'da değişiklik yapılabilmesi için **en az 184** milletvekilinin **yazılı** teklifi gerekir.

Anayasada yapılan bir **değişiklik**, **sadece şekil** açısından denetlenebilmektedir. Bu durumda yetkili yargı organı, **Anayasa Mahkemesi'dir**.

Şekil bakımından denetleme için Anayasa Mahkemesi'nden talepte bulunma yetkisi **Cumhurbaşkanına** ve **TBMM** üyelerinin **beşte birine** (110 milletvekili) aittir.

Bir kuralın öngörülen usulüne uygun çıkarılıp çıkarılmadığının denetlenmesine **şekil denetimi** adı verilir. **(AS-2013)**

Kanunların en önemli özellikleri, ilgilendirdikleri **kişiler** açısından **genel**, **zaman** açısından ise **sürekli** olmalarıdır

Mecliste kabul edilen tüm kanunlar **Cumhurbaşkanına** sunulur. Cumhurbaşkanının kendisine gönderilen bir kanunu değerlendirmek için **on beş** günü vardır. **(AS-2013)**

Eğer bir kanun, kendi içerisinde yürürlüğe ilişkin bir hüküm taşıyorsa Resmi Gazete'de yayımından **45 gün** sonra yürürlüğe girer.

Olağan dönem KHK'larını çıkarma yetkisi olağan **Bakanlar Kurulu'na** ait iken, **sıkıyönetim ve olağanüstü hal KHK'ları** ancak Cumhurbaşkanının **başkanlık** ettiği (Cumhurbaşkanı tarafından **çıkartılmaz**) Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılabilmektedir. **(AS-2013)**

Sıkıyönetim ve olağanüstü hal **KHK'ları** sadece **siyasi denetime** (yani AYM denetimi yoktur), yani Meclis denetimine tâbidir. Bu KHK'lar aleyhine iptal davası açmak mümkün değildir. Bununla birlikte olağan dönem KHK'larından farklı olarak siyasi denetimin gerçekleştirilmesi güvence altına alınmıştır. Bu dönem KHK'ları yayımlandıkları gün Meclis'e sunulur ve **30 gün** içerisinde Meclis'te görüşülerek kanunla karara bağlanır. Meclis çıkardığı kanunla KHK'yı reddedebileceği gibi tamamen veya değişikliklerle de kabul edebilecektir.

Bir **uluslararası antlaşma**, "uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında, uluslararası hukuka uygun bir biçimde, hak ve yükümlülükler doğuran, bunları değiştiren ya da sona erdiren yazılı irade uyuşması" dır

Tüzükler Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanarak yapılır, ancak tüzük taslağının **Danıştay** incelemesinden **geçirilmesi zorunludur**.

Tüzükler, Anayasa'daki ifadeyle kanunlara aykırı olmamalıdır. Böyle bir aykırılığın denetimi, **Danıştay** tarafından yapılır.

Yönetmelikler; Başbakanlık, bakanlıklar veya kamu tüzel kişilerince çıkarılabilir.

Resmi Gazete'de yayımlanması zorunlu olmayan yönetmelikler usulüne uygun ilan edilmekle yürürlüğe girer. **(AS-2013)**

Yer ve Kısı Bakımından Uygulanma

Doğal olarak ilk egemenlik iddiası, devletin sınırları içindeki topraklardır. Bu alana **devletin ülkesi** denir.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Türkiye'de suç işleyen yabancılara da Türk Hukukunun uygulanması **mülkiyet** (Bir devletin hukukunun o devletin ülkesindeki olaylara ve kişilere uygulanacağını belirten ilke) ilkesinin sonucudur. **(AS-2014) (AS-2015)**

Şahsîlik ilkesi ise daha çok özel hukuk sorunlarında geçerlidir. Özellikle aile hukuku alanında devletler, topraklarında bulunan yabancıların kendi hukuk sistemlerinde elde ettikleri hakları tanırlar.

Kanunun yürürlük tarihiyle ilgili herhangi bir hüküm içermemesi de mümkündür. Bu durumda kanunun yürürlük tarihi, yayımdan itibaren **45 gün** sonrasındır.

Bir hukuk kuralının, o kuralı daha önceden yaratmış makam veya organ tarafından yürürlükten kaldırılmasına **ilga** adı verilir. **(AS-2014)**

Yürürlükten kaldırılmış hukuk kuralı ise, **mülga** kanun, mülga tüzük vb.dir. **ilga**, açıkça yapılabileceği gibi üstü örtülü şekilde de gerçekleştirilebilir.

Hukuk kurallarının ancak yürürlüğe girdikten sonra meydana gelen olaylara uygulanmasıdır. Buna **geçmişe etkili olmama ilkesi** adı verilir. **(DS-2014)**

Hukuk Kurallarının Çatışması

Hukukun uygulanması sırasında ortaya çıkan önemli bir sorun, aynı konunun farklı hukuk kurallarınca düzenlenmiş olması, ama daha da önemlisi, farklı şekillerde düzenlenmiş olmasıdır. **(AS-2015)**

Üstün Kural ilkesi Aynı konuyu farklı şekillerde düzenleyen hukuk kurallarından birisi, normlar hiyerarşisinde daha üstte bulunuyor ise yargıcın bu üstteki kuralı uygulaması gerektiği kabul edilir. Nitekim Türk hukukunda bütün kanunların Anayasaya uygun olması gerektiği, tüzük ve yönetmeliklerin de kanuna aykırı olamayacakları belirtilmiştir.

Özel kanun ilkesine göre, aynı düzeyde ve aralarında genellik-özellik ilişkisi bulunan iki hukuk kuralı çatıştığında uygulanacak kural, daha özel düzenlemeler içeren kuraldır.

Aynı düzeyde, aynı nitelikte ve farklı hükümleri içeren iki hukuksal düzenleme varsa **yeni kural ilkesi** uygulanır.

Yer ve Kişi Bakımından Uygulanma

Yorum Teorileri

1-Sözel Yorum Teorisi

2-Sistemik Yorum Teorisi

3-Tarihsel Yorum Teorisi

4-Amaçsal Yorum Teorisi

(AS-2014)

Sözel (lafzî) yorum teorisinin temel iddiası, hukuk kurallarının metninde yer alan ifadeye sıkı sıkıya bağlı kalınması gerekliliğidir. Bu teoriye göre bir kuralın anlamını belirlerken sözcüklerin hukuk dilindeki ve gündelik dildeki anlamları, kuralın ifade ediliş tarzı, noktalama işaretleri dikkate alınır. **(AS-2013)**

Sistemik yorum teorisine göre hukuk kuralları anlamlandırılırken, hukuk sisteminin içindeki **konumu dikkate** alınmalıdır. Söz gelimi, Borçlar Kanunu'nda yer alan bir madde anlamlandırılırken, öncesindeki ve sonrasındaki maddeler, söz konusu maddenin Borçlar Kanunu'nun hangi kısmında yer aldığı, varsa madde başlığı, bölüm başlığı gibi özellikler maddenin anlamlandırılmasında belirleyici rol oynamalıdır.

Tarihsel yorum teorisi, bir hukuk kuralının anlamının, kanun koyucunun kuralın **yapılış zamanındaki** iradesine bakılarak belirlenmesi gerektiğini söyler. Tarihsel yorum teorisi, kanun koyucunun iradesinden bahsederken, kuralın yapıldığı dönemde, kural yapma faaliyetine katılanların ve o dönemki anlayışın dikkate alınması gerektiğini söyler.

Amaçsal (ereksel, gaî, teleolojik) yorum teorisi, tarihsel yoruma benzer bir çıkış noktasından hareket eder: Kurallar, konulu amaçlarına göre anlamlandırılmalıdır. Ancak amaçsal yorum teorisi taraftarları, konulu amacının belirlenmesinde tarihsel iradeye ve koşul-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

lara bakılması gerektiğini kabul etmezler. Bu görüşe göre kural yapılmış olmakla, kendisini yapanlardan bağımsız bir nitelik kazanmaktadır. Dolayısıyla konuluş amacı, kuralın yapıma anına bakılarak değerlendirilmemeli, uygulayıcı, kuralı uygulayacağı anda bir bütün olarak hukuk sisteminin anlamı ve kendi **döneminin ihtiyaçları çerçevesinde bu kurala anlam** vermemelidir.

Yorum Araçları

Örneksene veya analogi olarak da anılan **Kıyas**, önemli özellikleri açısından benzerlik gösteren iki durum, olay, hüküm arasında bir ilişki kurularak, açıkça gözlemlenmeyen daha başka **ortak noktaların bulunduğuna karar** verilmesidir. Söz gelimi, aynı renk okul forması giyen iki lise öğrencisinden birinin hangi okula gittiğini biliyorsak diğerinin de aynı okula gittiğini düşünmek oldukça makuldür. **(AS-2015)**

Evleviyet (önceliklilik, argumentum a fortiori), kıyasın bir türüdür. Bu akıl yürütme tarzında da bir olaya, başka bir olaya benzer şekilde muamele edilmesi gerektiği sonucuna varılır. Sebep sadece olayların birbirlerine benzemesi değil, aynı zamanda tartışma konusu olayın bu muameleyi diğerinden daha yüksek derecede hak etmesidir.

Hakimin Takdir Yetkisi Ve Hukuk Yaratması

Uygulayıcının somut sorunla ilgili kuralda açıkça dile getirilmeyen kararlar almasını gerektirir. Bu durum, **hâkimin takdir yetkisi** olarak adlandırılır. Yürürlükteki hukuk kurallarının yorumunun dahi mahkeme önüne getirilmiş olayın karara bağlanmasına yetmeyeceği durumlar söz konusu olabilir. İşte böyle bir durumda **hakimin hukuk yaratmasından** bahsederiz. **(AS-2015) (DS-2015)**

Ceza hukuku alanında hakimin hukuk yaratması mümkün **değildir**. Çünkü ceza hukuku alanında önemli ilkelerinden birisi, '**kanunsuz suç ve ceza olmaz**' ilkesidir. Dolayısıyla, yürürlükteki ceza kanunlarının kapsamına kesinlikle girmeyen bir eylem mahkeme önüne geldiğinde, hakim bu eylemin suç oluşturmadığına karar vermek durumundadır.

HUKUK SİSTEMLERİ VE TÜRK HUKUK TARİHİ

Karşılaştırmalı Hukuk Ve Hukuk Sistemleri

"**Karşılaştırmalı Hukuk**" hem bir hukuk disiplininin hem de hukuk araştırmasında kullanılan bir yöntemin adıdır. Karşılaştırmalı Hukuk, geliştirdiği çözümlene düzeyleri, özgül ayrımlar ve terim dağarcığıyla yeryüzünde farklı ulus, kültür ve toplumların hukuk düzenlerinin çeşitliliklerine ve benzemezliklerine karşın gene de "hukuk" gibi birleştirici bir kavram altında anlaşılır kılınmasına katkı sağlar. Genelde yapılan ayrımlar ve karşılaştırmalar kamu hukukundan çok **özel hukuku** temel alırlar. (AS-2015)

Hukuk sistemleri arasında bir karşılaştırmadan söz edebilmek için, karşılaştırmada örtülü ya da açıkça şu üç unsurun bulunması yöntem bilimsel bir gerekliliktir:

Tarihsel temeller: Bir hukuk düzeninin diğerinden farkı ancak tarihsel olarak belirlenebilir.

Toplumsal ve kültürel zemin: Din, dil, gelenekler ve sosyo-ekonomik yapı, hukuk kurallarının toplumsal ilişkileri şöyle değil de böyle düzenlemesini belirleyen etmenlerdir.

Hukuk teknikleri: Hukukun yaratılmasında, uygulayıcılarının eğitilmesinde ve uygulanmasında her hukuk kültürü birbirinden az çok farklı teknikler kullanır. (DS-2013)

Hukuk kültürü: Belirli bir toplumda, o toplumu oluşturan bireylerce genellikle paylaşılan, hukuka ilişkin fikirler, tutumlar, değerler, kanılar ve beklentiler toplamı olarak tanımlanabilir. (DS-2015)

Hukuk Sistemleri

1-Kıta Avrupası Hukuku

2-Anglo-Amerikan Hukuku

3-Sosyalist Hukuk

4-İslam Hukuku

"Kıta Avrupası Hukuk Sistemi" denildiğinde Nordik ülkeler hariç Avrupa Kıtasındaki ulusların hukuk

düzenlerini, Roma Hukuku'na dayalı olma özelliği temelinde kuşatan bir üst kavramdan söz edilmiş olur.

Kuzey Avrupa, Avrupa'nın kuzey bölgesine verilen addır. Danimarka, faroe adaları, finlandiya, grönland, isveç, izlanda ve norveç.

Kıta Avrupası Hukuku ile Anglo-Amerikan Hukuku'nu, **birincisi Roma Hukuku'na ikincisi içtihadı dayalı**, ama her ikisi de Batı dünyasına ait hukuklar olarak ayırt edeceğiz. **Sosyalist Hukuku** ise **mülkiyet rejimi** farklı ve daha çok tarihsel bir hukuk uygulaması olarak kaydedeceğiz. Nihayet "**İslam Hukuku**" gerek Tanzimat sonrası Türk Hukuku'nu anlayabilmemiz gerekse Cumhuriyet Hukuku'nu önceleyen Osmanlı Hukuku'nun kendini meşrulaştırdığı **dinsel çerçeveyi** kavrayabilmemiz bakımından anlam taşıyacak. (AS-2014)

Batı hukuk kültürü içerisinde tarihsel evrimi oldukça farklı **iki hukuk ailesini** birbirinden **ayırt** etmek gerekir: Bir yanda Avrupa ve Latin Amerika'da mutlak egemen, diğer coğrafi bölgeler üzerinde ise etkili olan ve temeli **Roma Hukuku'na** dayalı bulunan soyut kavramlar ile genel ve yazılı kuralların meydana getirdiği Kıta Avrupası Hukuku; diğer yanda İngiltere ve İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'da hakim olan örnek olaylar temelinde geliştirilmiş **İçtihatların temel alındığı Common Law** (ortak hukuk).

Tedvin (codification, **yasalaştırma**): Bir ülkede **dağınık** hâlde bulunan hukuk kurallarının ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak **derlenip** sistemli bir **bütünlüğe** kavuşturulması etkinliğidir. (AS-2014) (AS-2015)

Kıta Avrupası Hukuku'ndan, Avrupa'nın ada kısmında, yani **İngiltere'de değil** de kıta kısmında, yani şimdiki **Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, Hollanda, Avusturya** ve **İsviçre** ülkelerinin bulunduğu bir coğrafyada ortaya çıkıp evrilen bir hukuk sistemini anlıyoruz.

Hukuk tarihi açısından **Roma Hukuku**, Roma şehrinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen MÖ **753** yılından, Doğu Roma imparatoru **Iustinianus'un** MS **565** yılında ölümüne kadar geçen zaman içinde Roma'da ve egemenliği altındaki Akdeniz'i çevreleyen topraklarda uygulanmış olan hukuktur.

Corpus Iuris Civilis, MS 529-534 yılları arasında Doğu Roma imparatoru **Iustinianus** tarafından hazırlatılan Roma Hukuku konusunda **en kapsamlı külliyattır**.

Roma Hukuku'nun kavramsal yapısını anlayabilmek için başvurulabilecek kaynak **Institutiones'lerdir**. "Kurumlar" anlamına gelen Institutiones, Roma Hukuku kurumlarının nasıl anlaşılıp uygulanması gerektiği hakkında bir başlangıç kitabıdır.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Gaius (*Roma Hukukunun kavramsal yapısını anlayabilmek için başvurulan Institutiones'lerden günümüze ulaşanı*) 'un **Institutiones'i**, kişiler (personae), şeyler (res) ve davalar (actiones) olmak üzere üç bölümdür. Bu bölümlere, Orta Çağ'da, Pandekt Hukuku'nda ve günümüz Roma Hukuku temelli medeni hukuka ilişkin çağdaş yapıtlarda korunmuş olan bir sistematiktir. **(AS-2015)**

Gaius için kişiler (personae), **haklara** ve **borçlara** ehil olan hukuk öznelerini kapsayan bir kavramdır.

Gaius, üç kategori insanı birbirinden ayırır: Özgür insanlar (Roma vatandaşları) ve köleler; aile reisi (pater familias) ve ona tâbi olanlar; yabancılar ve vatandaşlar.

Vatandaş: Özgür bir kimsenin Roma Hukuku'na göre hak sahibi olabilmesinin koşulu, onun aynı zamanda vatandaş da olmasıydı. Roma vatandaşlığı doğum yoluyla, azat etme ile ve tevcih yoluyla elde edilebilirdi.

Aile Reisi (pater familias): Roma aile hukukunda aile (familia) kavramı, günümüzdekinden farklı olarak bir aile reisinin (pater familias'ın) egemenliği (patria potestas) altındaki kişilerin topluluğunu ifade ederdi. Bu kişilerin aralarında kan bağı olabileceği gibi (sadece kan bağı ifadesi yanlıştır); aileye evlat edinme yoluyla katılanlar veya bir aile reisinin bir aile reisinin bir başka aile reisinin egemenliği altına girmesi durumlarında olduğu gibi **kan bağı olmayabilirdi de.** **(AS-2014)**

Köle efendisi adına birtakım işlemler yaptığında, taahhütleri ve devir işlemleri geçersiz ancak **iktisapları** geçerlidir. **Köle borç taahhüdü altına giremez**, çünkü o bir hukuk öznesi değildir. Klasik dönem Roma hukukçuları, **kölenin borcunu doğal borç** olarak kabul etmişlerdir. **(AS-2013) (DS-2014)**

Pandekt Hukuku: Ortaçağ sonlarına doğru Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan Roma Hukuku'nun benimsenmesi 19. yüzyıldaki kanunlaştırma (codification) hareketlerine dek sürmüştür. Bu süreçte ortak hukuk (ius commune) olarak da kullanılan Roma Hukuku, Corpus Iuris Civilis'in en önemli bölümü Digesta'nın Yunan dilindeki karşılığıyla Pandekt Hukuku olarak da adlandırılmıştır.

Hümanist öğretisi, 15. yüzyıldan itibaren Roma Hukuku metinlerini uygulanacak hukuku bulma kaygısından çok, yüzyıllar içerisinde yorumlana yorumlana tahrif edilmiş metnin ilk özgün ifadesinde ne anlama geldiğini araştırmaya koyuldu. Ne var ki hümanistlerin özgün Roma Hukuku arayışı, hukuk uygulamasının istemlerine yabancılaşacak kadar aşırı filolojik bir incelemeye dönüştükçe, hukuki gereksinimleri karşılamaz oldu. Ancak hümanist okul, her memleketin kendi hukukunu uygulaması ama bunu yaparken de Roma Hukuku'nu zengin bir hukuki düşünce hazinesi olarak görmesi fikrini yaymış oldu. Bu anlayış daha sonra Kıta Avrupası'nın neredeyse tamamında (sadece Fransa'da değil) benimsenmesine (iktibasına) zemin hazırlayacaktı. **(AS-2013)**

Hukuk biliminin güncel ilgisinin konusunu oluşturan Roma Hukuku Orta Çağ ve Rönesans sonrasında Avrupa'daki merkezlerde işlenen; giderek yerel gelenek hukuklarının yerini almakla Kıta Avrupası'nda benimsenen bir özel hukuk kültürünü; Pandekt Hukuku'nu ifade eder. Aynı zamanda Almanya'da geçerli olduğu bölgenin ve zamanın gereklerine göre düzenlenmiş hali olarak ifade edilmektedir. **(AS-2014)**

Kutsal Roma-Cermen imparatorluğu: Orta Çağ'dan 19. yüzyıl başına dek sürmüş olan imparatorluğun sınırları tarih boyunca değişikliklere uğradı. En güçlü döneminde imparatorluk bugünkü **Almanya, Avusturya, İsviçre, Lihtenştayn, Lüksemburg, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Belçika, Hollanda toprakları ile Polonya, Fransa ve İtalya topraklarının** bir bölümünü kapsıyordu.

İngiliz Hukuku Kıta Avrupası hukuk sisteminden farklı olarak İngiliz Hukuku genel kavramlara ve bağlantılı oldukları yasalara değil, örnek olay gruplarına ve bunların konu edinildiği yargı kararlarına dayalıdır.

Bu durum **İngiliz Hukuku'nun** tarihsel olarak **üç** kaynağa dayalı olarak gelişmesiyle ilgilidir. Bunlar **Common Law, Equity ve Statute Law** olarak ifade edilirler.

Common Law: Biri geniş, diğeri dar olmak üzere iki anlama sahiptir. **Geniş anlamda Common Law İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada** gibi ülkelerin hukuklarının ortak adını, bir hukuk ailesini ifade eder. **Dar anlamda Common Law** ise, 1066'da İngiltere'yi işgal eden Normanların adalet hizmetini gerçekleştirmek amacıyla atadıkları gezici yargıçların oluşturdukları aşırı biçimci hukuku ifade eder.

Equity: Common Law'ın **aşırı biçimciliğinin** karmaşık formüllerine göre değil de yargıcın vicdanı ve hakkaniyet ilkelerine göre yargılamasından doğan içtihat hukuku. **(AS-2014)**

Statute Law: İngiliz Hukuku'nun içtihattan sonraki ikincil kaynağıdır. **Statute law (yasa hukuku)**, parlamentonun çıkardığı yasalar,

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

onayladığı anlaşmalar ve bunların uygulanma usul ve esaslarını gösteren düzenlemeleri kapsar. (AS-2013) (AS-2015)

Magna Carta Libertatum: 1215 tarihinde Papa III. Innocent, Kral John ve baronları arasında imzalanmıştır. Kralın bazı yetkilerinin sınırlandırılmasını ve hukuk kurallarının kralın iradesinden daha üstün olduğunu ilan ediyordu. Magna Carta Kralın keyfi vergi salama-yacağını; yargılamanın aleni olarak yapılacağını; yasal dayanağı olmadan tutuklama ve sürgüne göndermeye başvurulamayacağını ve soylulardan oluşan bir kurulun Kralın Magna Carta'ya uygun davranıp davranmadığını denetleyeceğini hüküm altına alıyordu. (AS-2015)

Federal Devlet: Birden fazla kendi içinde özerk devletin aynı merkezi iktidara tâbi olarak oluşturduğu devlet birliğidir. Federal devlet ve federe devlet (eyalet, kanton gibi isimler de verilir) olmak üzere iki devlet türü bir aradadır. Hukuk düzeni bakımından hem federe devletin hukuku hem de federal devletin hukuku söz konusudur. (AS-2013)

Amerikan Hukuku'nun mahkeme içtihatları ve yasama olmak üzere iki temel kaynağı vardır. Mahkeme içtihatları: Amerika Birleşik Devletleri bir federal devlettir. Eyaletlerin kendi yasaları ve yargı düzeni bulunur. Amerikan Hukuku'nda da İngiliz Hukuku'ndan kökenlenen, önceki örnek kararların sonrakiler için bağlayıcı olması ilkesi geçerlidir.

Sovyetler Birliği'nde eskisinden farklı ve modern bir toplumun kurulması, bunun kapitalist değil de sosyalist bir modele göre gerçekleştirilmesi farklı hukuki düzenleme ve anlayışları ortaya çıkardı. İşte karşılaştırmalı hukukçuların "Sosyalist Hukuk Sistemi" adını verdikleri, model olarak bir dönemin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (S.S.C.B) Hukuku'nun alındığı sosyalist hukuk budur. **Sosyalist hukuk** sistemlerinin **Roma hukukuyla farklı** noktaları, **mülkiyet biçimleri** ve **araçsalcılık** ilkesidir. (AS-2014)

Sosyalist Demokrasi ilkesi "siyasal iktidarın, işçi sınıfı ve onun partisinin önderliğinde, biçimsel burjuva demokrasisini yıkıp emekçilerin egemenliğini kuran, işçi sınıfı ve müttefiki toplumsal sınıflar eliyle kullanılması" olarak tarif edilmiştir

Gerek eski sosyalist, gerekse hâlen sosyalist olan ülkeler anayasalarında **sosyalist hukuk** başlıca **üç** temel ilkeye dayandırılmıştır: **Sosyalist demokrasi, sosyalist yasallık, demokratik merkezîyetçilik.**

Araçsalcılık (enstrümantalizm): Hukuku, salt toplumsal değişimin bir aracı olarak gören; onun kendine özgü bir doğası olduğunu yadsıyan hukuk ideolojisi. Araçsalcılığın bir diğer sonucu da, hukukun bağımsız bir değer taşımadığı; olsa olsa istenilen düzeni tesis etmek gibi bir araç-değere yönelik olabileceği, yoksa ortak hayır, adalet ve özgürlük gibi amaç-değerlere yönelik bir değer taşımadığı yolundaki ahlaki tutumdur.

Kolektifleştirme: Sovyet siyasi tarihinde Stalin (Josef Visarionoviç Çugasvili) dönemine ait kapsamlı girişimin adı olarak anılmakla birlikte, Sovyet hukuk tarihi bakımından genel mülkiyet sistemindeki dönüşümü ifade eder.

Kollektif Çiftlik Mülkiyeti: Bu kategoride kolhozlar yer almaktadır. **Kolhozlar**, devlet denetiminde tarımsal üretim yapılan **kooperatif çiftliklerdir**. Buralarda bulunan canlı ve cansız mallar ile tesisler ve üretilen ürünler kolhozların ve kooperatif örgütlerinin ortaklaşa mülkiyetindedir.

Özel Mülkiyet: Kişisel mülkiyet ile özel mülkiyet arasındaki fark, bir malın tahsis edilme amacıdır. Yani bir nesne, malikin ve ailesinin kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılıyorsa kişisel mülkiyet; aynı nesne gelir elde etmek için kullanılıyorsa özel mülkiyet kategorisindedir. Örneğin, bir dikiş makinasının maliki, bu makina ile kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak elbiseler dikiyorsa makine üzerindeki mülkiyeti kişisel; makinayla diktiği elbiseleri semt pazarında kar elde edecek şekilde satıyorsa makina üzerindeki mülkiyeti özeldir.

Fıkıh: Bilmek, anlamak, derinlemesine kavramak, örtük olanın hakikatine nüfuz edip karanlık olanı aydınlatmak gibi anlamları karşılayan fıkıh; hukuki anlamda, insanın belirli koşullara bağlı olarak ne yapması gerektiğini, söz konusu koşullarla eylemsel gereklilik arasındaki bağın niteliğini ve şu ya da bu tarzda eylemeyi seçerse bunun sonuçlarının neler olacağını bilme yetisi anlamına da gelir. Fıkıh genellikle üç alt başlıkta incelenir:

1. İbâdât (ibadetler),
2. Muâmelât (hukuki işlemler, sözleşmeler, evlenme, boşanma, miras)
3. Ukûbât (ceza hükümleri)

Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlara ise **hadd** cezası uygulanır. **Hadd** cezası Kur'an'da yer alan **zina, hırsızlık, kazf (zina iftirası),**

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

yol kesme (kat'ül târik) suçlar ile sonradan icma ile bu kapsama sokulan **hamr** (ekşime sonucu alkol içeren içkiler) içme suçlarına karşılık gelen yaptırımları topluca ifade eder. **(AS-2014)**

Kur'an'da zinanın yüz değnek ile cezalandırılması buyurulmuş iken, sonradan gene icma ile değnek vurma cezası recme dönüştürülmüştür. **Recm**, suçlunun taşlanarak infaz edilmesidir ve **Musevi** hukukuna dek tarihi izlenebilen bir yaptırımdır.

İstihsan, daha önce karşılaşılmamış bir durum ortaya çıktığında fakihin kendisine uygun gelen ve genel kuralın istisnası olarak **kıyasen** hüküm kurmasıdır. **(AS-2013)**

Şeriat: İslam dini açısından dar anlamda şeriat, islam dinini belirleyen ilahi buyrukların toplamıdır. Arap dilinde terimin etimolojik çözümlenmesi onda, bir ırmağa giden farklı yollar, beyan, yasa ve ilkeler bütünü gibi anlamların dile geldiğini göstermektedir. Geniş anlamda kullanıldığında ise insanın toplumsal var oluşunu sürdürmesinin koşullarını, yani "hukuk düzeni" ni ifade eder

Mezhepler: Arapçada yol, çıkar, görüş anlamına gelen mezhep sözcüğü, ilâhiyat ve felsefe alanında kutsal metinlerin nasıl anlaşılıp içeriklendirilmesi gerektiğine ilişkin yol, yordam, yöntem, üslup ve tarz bütünlüğü taşıyan bir anlayışın benzerlerinden ayırt edici özellikleriyle oluşturduğu ekolü ifade eden bir terimdir.

Sünnet, Hazreti Muhammed'in söz ve eylemlerini ifade eden ikinci temel kaynaktır. **İcma**, fakihlerin bir sorun karşısında aynı çözüme ulaşmalarıdır. **Kıyas** (örnekseme, analogi), belirli bir sorunu çözmek için, ona çok benzeyen başka bir sorunun çözümüne uygulanan hükmü benzeterek uygulamaktır. **Kıyas** sonucu verilen hüküm fakih bakımından **ıctihattır**. Sahabe zamanında bireysel görüş anlamında re'y terimi kullanılıyordu. Bu yüzden kıyası kabul eden fıkıh anlayışına "**ehl-i rey**" de denilmiştir. **(AS-2014)**

Kazasker (Kadı asker): Osmanlı Devleti'nde askerî sınıfa âit şer'î ve hukuki davalara bakan hâkim. Kazaskerlik, ilmiye mesleğinin en yüksek mertebelerinden biri olup **Anadolu ve Rumeli** olmak üzere iki kazaskerlik mevcut olup, Rumeli kazaskeri derece ve yetki olarak diğerinden daha üstündü. Kazasker, kadı ve müderrislerin atama ve tayin işleri ile de yetkiliydi.

Kanun-u Esasî: 1876'da ilan edilmiş, 1878'de II. Abdülhamit tarafından askıya alınmış, 24 Temmuz 1908 ihtilali sonucunda değişikliklerle yürürlüğe girmiş ve kısmen 1924 tarihine kadar yürürlükte kalmış Anayasa'dır.

Mecelle-i Ahkamı Adliyye (Mecelle): 1868-1878 yılları arasında **Ahmet Cevdet Paşa** başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen ve Hanefi mezhebinin medeni hukuka ilişkin fıkıh kuralları kodeksidir. Bir giriş ile on altı bölümden oluşur ve **1851** madde içerir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yarım yüzyılında şer'î mahkemelerde, 1926 yılına dek Cumhuriyet mahkemelerinde, 20. yüzyılın sonlarına dek İsrail'de Müslümanlar arasındaki uyuşmazlıklarda uygulanmış ve hâlen Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde Avusturya Medeni Yasası ile birlikte sınırlı olarak uygulanmaktadır.

Benimseme (resepsiyon, iktibas): Yabancı hukukun benimsenmesi Türkçe hukuk yazınında "yabancı hukuk alımı", "iktibas" ve "resepsiyon" gibi terimlerle ifade edilmiştir. Bazı yazarlar diğerlerinin anlam nüanslarını yeterince karşılamadığı gerekçesiyle Fransızca kökenli resepsiyon sözcüğünü yeğlerler. Benimsenmenin pek çok sebebi olabilmekle beraber yabancı bir hukukun benimsenmesinde temel unsur, benimseyen toplumun **eski yaşam biçimini sürdürmek yerine onu değiştirmek istemesidir**.

Türk Medeni Kanununun 1926'da kabulünün bağımsızlığı güvencelenendirme amacını da aşan sonuçları oldu:

- İlkin** Türkiye böylelikle **laik bir hukuk** düzenine geçmiş oldu. Buna bağlı olarak, Türk hukuku Kıta Avrupası hukukunun bir parçası oldu;
- İkinci olarak**, çok hukukluluktan çöküşle birlikte çok başlı hukuka evrilen yapı tasfiye edilerek **hukukun birliği ve tekliği** sağlanmış oldu;
- Üçüncüsü**, Hukuku Aile Kararnamesi'yle başlayan çok eşli evliliğin yasaklanması ile tek eşli evliliğin kabulü başta olmak üzere **aile düzeni ve evli kadının statüsünde kökten bir değişim** gerçekleştirilmiş oldu.
- Dördüncüsü**, ve daha kapsayıcı olanı Medeni Kanun ve onu izleyen benimsemelerle, **modern hukuki düşünce ve hukuk kültürü** de benimsenmiş oldu.

YARGI ÖRGÜTÜ

Yargı Örgütü

Türk Hukuku'nda Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'ne paralel biçimde, özel hukuk ve kamu hukuku ayrımı yapılmaktadır.

Türk Hukuku'ndaki yargı kolları şu şekilde sıralanabilir: Adli yargı, idari yargı, anayasa yargısı, askerî idari yargı, askerî ceza yargısı, mali yargı ve uyuşmazlık yargısı.

Adli yargı, genel ve olağan yargı koludur, zira diğer yargı kollarının görev alanına girmeyen tüm dava ve yargısal işler adli yargıda çözülür. Adli yargı kolunda, ilk derece mahkemeleri ve Yargıtay olmak üzere iki dereceli bir yargılama sistemi kabul edilmiştir. (AS-2014)

• **Kişiler arasında doğan uyuşmazlık hakkında** yargılama yapma ve uyuşmazlığı çözmeye yönelik olarak davanın esası hakkında karar vermekle görevli **ilk derece mahkemeleri**,
• ilk derece mahkemesi kararlarının **istinaf** incelemesini yapmakla görevli ikinci derece **bölge adliye mahkemeleri**,
• Bölge adliye mahkemesi ve bazı haller ilk derece mahkemesi kararlarının **temyiz** incelemesini yapmakla görevli **Yargıtay**. (AS-2015)

İstinaf: ilk derece mahkemelerince verilen kararların **bölge adliye mahkemeleri** tarafından olgu ve hukuk yönünden incelenmesi (denetlenmesi) suretiyle düzeltilmesi, iyileştirilmesi veya iptal edilmesi amacıyla yönelik bir kanun yoludur.

Hukuk mahkemeleri, **özel** hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların (örneğin **boşanma, tazminat, alacak davası** vb.) çözüldüğü ve karara bağlandığı adli yargı ilk derece mahkemeleridir. Hukuk mahkemeleri, genel ve özel mahkemeler olarak iki gruba ayrılabilir. Genel mahkemeler, bakacakları dava ve işler belli kişi ya da uyuşmazlık türlerine göre sınırlandırılmamış olan ve özel mahkemelerin görevine girmeyen bütün uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemelerdir. Bu bağlamda **sulh hukuk ve asliye hukuk** genel mahkemelerdir. Hukuk mahkemeleri her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirli ilçelerde kurulur. (Nüfusu **yüz binin üzerinde** olan yerlerde ifadesi yanlıştır) (AS-2013)

İş yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde, hukuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturularak bu daireler numaralandırılabilir (ör. Eskişehir 1., 2., ve 3. Sulh Hukuk Mahkemesi). Bu daireler arasındaki iş dağılımı **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu** tarafından belirlenir. Buna paralel olarak, bir hukuk mahkemesinin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi de Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine, coğrafi durum ve iş yoğunluğu ölçütlerine göre, **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca** belirlenir. (AS-2015) (DS-2015)

Sulh hukuk, asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemeleri **tek** hâkimlidir. Özel kanunlarla kurulan diğer ilk derece mahkemelerinin kuruluşu hakkında ise özel hükümler bulunmaktadır.

Asliye hukuk mahkemesi, kanunlarda aksine bir düzenleme bulunmadıkça;

- Dava konusunun değer veya miktarına bakılmaksızın mal varlığı haklarına ilişkin davalarla, **şahıs varlığına ilişkin davalara**,
- Sulh hukuk mahkemesi ve diğer özel mahkemelerin görev alanları **dışında kalan tüm dava ve işlere** bakarlar. (AS-2015)

Sulh hukuk mahkemesi, dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın;

- **Kira ilişkisinden** doğan tüm uyuşmazlıkları konu alan davalar ile bu davalara karşı açılan davalara,
- **Taşınır ve taşınmaz** mal veya hakkın **paylaştırılmasına ve ortaklığın giderilmesine** ilişkin davalara,
- **Taşınır ve taşınmaz mallarda**, sadece **zilyetliğin** korunmasına yönelik olan davalara,
- Hukuk Muhakemeleri **Kanunu** ile diğer **kanunların**, **sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği** diğer davalara (ör. Taşınmazın aynına ilişkin olmayan, kat mülkiyeti kanundan doğan davalara veya çekişmesiz yargı işlerine) bakmakla görevlidir. (AS-2013)

Bir yerde özel mahkeme kurulmamışsa, özel mahkemenin görevine giren uyuşmazlıklara **asliye hukuk mahkemesi** bakar.

Genel mahkemeler yanında, özel bir kanunla kurulan ve bakacakları dava ve işler belirli kişiler veya uyuşmazlık türleri ile sınırlandırılır.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

İlmiş bulunan mahkemeler ise **özel mahkeme (uzmanlık mahkemesi)** olarak adlandırılır.

Hukuk mahkemeleri arasındaki **özel mahkemeler**, **Asliye Ticaret Mahkemesi**, **Aile Mahkemesi**, **Tüketici Mahkemesi**, **İş Mahkemesi**, **İcra Mahkemesi**, **Kadastro Mahkemesi**, **Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi**, **Denizcilik İhtisas Mahkemesi** olarak özetlenebilir.

Ceza mahkemeleri kanunların suç saydığı fiil (davranış) veya işlemlerin gerçekleşmesi halinde, suç işleyenlerin yargılanması ve suçlu buldukları takdirde alacakları cezaların belirlenmesi için açılan davalara bakmakla görevlidirler.

Adli Yargı Teşkilat Kanunu'na göre, ceza yargısındaki genel mahkemeler, **sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleridir**. Sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri tek hâkimlidir. Ağır ceza mahkemesinde ise bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur. (**Disiplin mahkemesi** Adli yargıda yer almaz) (**AS-2013**)

Ağır ceza mahkemeleri ile büyükşehir belediyesi bulunan illerde, büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki il ve ilçenin adı ile anılan sulh veya asliye ceza mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine **Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca** belirlenir.

Ceza yargısındaki genel mahkemelerin görevi aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- **Sulh ceza mahkemesi**, kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller dışında, iki yıla kadar (iki yıl dâhil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasıyla görevlidir.
- **Asliye ceza mahkemesi**, kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller dışında, sulh ceza ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere bakmakla görevlidir.
- **Ağır ceza mahkemesi** ise kanunların ayrıca görevli kıldığı haller dışında, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan yağma, irtikâp, resmî belgede sahtecilik, nitelikli dolandırıcılık, hileli iflas suçları ile ağırlaştırılmış **müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla** hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir. (**DS-2014**)

Özel ceza mahkemeleri, **çocuk mahkemesi**, **trafik mahkemesi**, **fikri ve sınai haklar ceza mahkemesi** ve **İcra ceza mahkemesi**dir. (Aile Mahkemesi, **adli yargı** ilk derece hukuk mahkemesidir. Vergi Mahkemesi **idari yargı** ilk derece özel mahkemesidir.) (**DS-2013**)

Cumhuriyet başsavcılığı, kamu davasının açılmasına yer olup olmadığına karar vermek üzere soruşturma yapmak veya yaptırmak; kanun hükümlerine göre, yargılama faaliyetlerini kamu adına izlemek, bunlara katılmak ve gerektiğinde kanun yollarına başvurmak; kesinleşen mahkeme kararlarının yerine getirilmesi ile ilgili işlemleri yapmak ve izlemek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla görevlidir. (**AS-2013**)

Bölge adliye mahkemelerinin yargı çevrelerinin belirlenmesine, değiştirilmesine veya bu mahkemelerin kaldırılmasına ise Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu karar verilir.

Türkiye'de **on beş** bölge adliye mahkemesi kurulmuş (İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara, Konya, Samsun, Adana, Erzurum, Diyarbakır, Antalya, Gaziantep, Kayseri, Sakarya, Trabzon, Van) ve bu mahkemelerin yargı çevreleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenerek Resmî Gazete'de ilan edilmiştir.

Her **Bölge Adliye Mahkemesinde en az üç hukuk ve iki ceza dairesi** bulunur. Gerekli hâllerde dairelerin sayısı, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca artırılabilir veya azaltılabilir.

Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin görevleri şunlardır:

- İlk derece hukuk mahkemelerinden verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılan istinaf başvurularını karara bağlamak,
- Yargı çevresi içerisinde bulunan ilk derece hukuk mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek,
- Yargı çevresindeki yetkili ilk derece hukuk mahkemesinin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargı sınırları kapsamının belirlenmesinde tereddüt edildiği takdirde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir hukuk mahkemesine nakline veya yetkili mahkemenin tayinine karar vermek,
- Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin görevleri ise şunlardır:

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

- İlk derece ceza mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak **istinaf** başvurularını karara bağlamak,
- Yargı çevresi içerisinde bulunan ilk derece ceza mahkemeleri arasındaki yetki ve görev **uyuşmazlıklarını** çözmek,
- Yargı çevresindeki ilk derece ceza mahkemeleri hâkimlerinin davayı görmeye **hukuki veya fiili engellerinin çıkması** hâlinde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir adli yargı ilk derece ceza mahkemesine nakli hakkında karar vermek,
- Kanunlarla verilen **diğer** görevleri yapmak.

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin **son** inceleme merci olup, Anayasa ve diğer kanunlara göre görev yapan bağımsız bir **yüksek** mahkemedir.

Yargıtayın **karar** organları daireler, hukuk genel kurulu, ceza genel kurulu, büyük genel kurul, başkanlar kurulları, birinci başkanlık kurulu, yüksek disiplin kurulu ve yönetim kuruludur.

Yargıtay'da **yirmi üç hukuk, on beş ceza dairesi** ve her dairede bir daire başkanı ile yeteri kadar üye bulunur. Yargıtay'da ayrıca yeteri kadar tetkik hâkimi bulunur.

Dairelerin üstünde **hukuk genel kurulu ve ceza genel kurulu** bulunur. Hukuk Genel Kurulu hukuk dairelerinin başkan ve üyelerinden, Ceza Genel Kurulu ise ceza dairelerinin başkan ve üyelerinden oluşur.

Yargıtay Büyük Genel Kurulu, birinci **başkan**, birinci **başkanvekilleri, daire başkanları, üyeler ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı** vekilinden oluşur

İdari yargı, hukuka aykırı **idari işlemlere** karşı açılan iptal davaları veya idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenler tarafından açılan tam yargı davaları ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden kaynaklanan (tahkime tâbi olmayan uyuşmazlıklara ilişkin) davaların görüldüğü **yargı koludur**.

İdari yargı kolunda görevli olan mahkemeler **üç** dereceye ayrılmıştır:

- İlk derece **İdare mahkemeleri ve Vergi mahkemeleri**
- İkinci derece **Bölge İdare Mahkemeleri**
- İdari yargının en üst yargı merci olan **Danıştay**

Bölge idare mahkemeleri, kendi yargı çevreleri içindeki idare ve vergi mahkemelerinin tek hâkimli olarak verdikleri kararlara yönelik itirazları inceleyerek kesin olarak karara bağlamak ve idare ve vergi mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlamakla görevlidir.

Danıştay, idare mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme (temyiz) merci olup, kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, kanun tasarıları, kamu hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin imtiyaz sözleşmeleri hakkında görüş bildirmek, **tüzük** tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla da görevlidir. **(AS-2014)**

Danıştay'ın karar organları **daireler**, Danıştay Genel Kurulu, İdari İşler Kurulu, **İdari Dava** Daireleri Kurulu, **Vergi Dava** Daireleri Kurulu, **İçtihatları Birleştirme Kurulu**, **Başkanlık Kurulu**, **Yüksek Disiplin Kurulu** ve **Disiplin Kuruludur**.

Danıştay, **on dördü** dava, **biri idari** daire olmak üzere **on beş** daireden oluşur. (Esasen 2014 yılı sonunda 14 olan daire sayısı 17 olmuştur. Fakat kitap güncellenmesine rağmen güncellenemeyen bilgilerdendir. Sınavda eski bilgi haliyle geçerlidir.)

İçtihatları Birleştirme Kurulu, dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında **uyuşmazlık** (çelişki) bulunması ya da **birleştirilmiş** içtihatların değiştirilmesi gerektiğinde, içtihadın birleştirilmesi veya değiştirilmesi hakkında karar vermekle görevlidir.

Anayasa Yargısı

Anayasa yargısı **geniş** anlamda anayasa hukuku sorunlarının herhangi bir **yargısal süreç** içinde karara bağlanmasını, **dar** anlamda ise kanunların ve diğer bazı yasama işlemlerinin anayasaya **uygunluğunun** yargısal merciler tarafından denetlenmesi anlamına gelir.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Anayasa Mahkemesi on yedi üyeden oluşur. Üyelerin **üçü Türkiye Büyük Millet Meclisi, on dördü ise Cumhurbaşkanı** tarafından Anayasa'da öngörülen belirli yargı organları ile kurumların üyeleri veya belirli kişiler arasından seçilir. Anayasa'nın 146. Maddesine göre:

• **Türkiye Büyük Millet Meclisi;**

- **iki** üyeyi **Sayıştay** Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, - **Bir** üyeyi ise baro başkanlarının **serbest avukatlar** arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer.

• **Cumhurbaşkanı;**

- **Üç** üyeyi **Yargıtay, iki** üyeyi **Danıştay, bir** üyeyi **Askerî Yargıtay, bir** üyeyi **Askerî Yüksek İdare Mahkemesi** genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden;

- **En az ikisi hukukçu** olmak üzere **üç** üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan **öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden;**

- **Dört** üyeyi **üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar** ile **en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri** arasından seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeleri **on iki yıl** için seçilirler. Bir kişi **ikinci kez** Anayasa Mahkemesi üyesi **seçilemez**. Üyeler altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve öz-lük işleri kanunla düzenlenir. Anayasa **Mahkemesi başkanı** ve başkanvekilleri ise üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile **dört** yıl için seçilir. Süresi bitenler başkan ve başkanvekilleri **yeniden** seçilebilirler.

Anayasaya Uygunluk Denetimi

Üç şekilde gerçekleşebilir

1) Soyut norm denetimi: Anayasa Mahkemesi **kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğünün** veya bunların belirli madde veya hükümlerinin şekil ve esas bakımından, **Anayasa değişikliklerinin** ise **sadece şekil** açısından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan **iptal** davalarına bakmakla görevlidir.

2) Somut norm denetimi: Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 152. Maddesine göre **mahkemelerce itiraz** yoluyla kendisine intikal ettirilen işleri karara bağlamakla görevlidir.

3) Bireysel başvuru: **Anayasa Mahkemesi**, Anayasa'nın 148. maddesi uyarınca yapılan bireysel başvuruları karara bağlamakla görevlidir. Anayasa'ya göre, "Herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış **temel hak ve özgürlüklerinden**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." (**Tüzüklerin denetimini Danıştay** yapar) (**AS-2013**)

Anayasa Mahkemesinin, yasama işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunun denetimi yanında yerine getirmekle yükümlü olduğu dava işler ise şunlardır:

1) Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet başsavcısı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı **Yüce Divan sıfatıyla** yargılamak,

2) Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davaları karara bağlamak,

3) Siyasi partilerin mal edinmeleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetlemek,

4) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, milletvekillerinin **yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına, milletvekilliklerinin düşmesine ya da milletvekili olmayan bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına** karar verilmesi hâllerinde, Anayasa, kanun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğü hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak,

5) Mahkeme üyeleri arasından **Anayasa Mahkemesi Başkanı ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini** seçmek.

Anayasa Mahkemesi, iki Bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. **Genel Kurul**, Mahkeme Başkanının veya **Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on iki üye** ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara **Genel Kurulda** bakılır, **bireysel başvurular** ise **bölümlerde** karara bağlanır

Askerî İdari Yargı, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan yargı koludur. Askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ise ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Askerî idari yargı **tek dereceli** olup, bu yargı kolunda görevli mahkeme **Askerî Yüksek İdare Mahkemesidir**.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Asker kişi: Asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan veya hizmetten ayrılmış olan subay, askerî memur, ast-subay, askerî öğrenci, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er, **erbaş** ve **erler** ile **sivil** memurlardır.

Mali yargı kolunda görevli organ **Sayıştay'dır**. Sayıştay'ın hem idari, hem de yargısal görevleri bulunmaktadır. Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması da **Sayıştay** tarafından gerçekleştirilir. **(AS-2015)**

Sayıştay'ın denetim görevleri ve yargısal görevleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

• **Denetim** görevleri;

- Kamu idarelerinin mali faaliyet, karar ve işlemlerini denetlemek ve sonuçları hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine raporlar sunmak,

- Genel uygunluk bildirimini Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak,

- Kanunlarla verilen diğer inceleme, denetleme işlerini yapmak,

• **Yargısal** görevleri;

- Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin; gelir, gider ve mallarına ilişkin hesap ve işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığını denetlemek ve kamu zararına yol açan hususları kesin hükme bağlamak.

Anayasa'ya göre, **adli, idari ve askerî yargı** mercileri arasındaki görev ve hüküm **uyuşmazlıklarını** kesin olarak çözmekle görevli ve yetkili yüksek yargı merci Uyuşmazlık Mahkemesidir. Buna karşılık, diğer yargı mercileri ile Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Uyuşmazlık Mahkemesi değil, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır. **(AS-2015)**

Uyuşmazlık Mahkemesi bir başkan ile **on iki asıl, on iki yedek** üyeden kurulur. Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanlığını, Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir üye yapar. Mahkemenin Başkanı, Başkanvekili ve üyeleri dört yıl için seçilir. Görev süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk ve ceza bölümlerine ayrılır. Hukuk uyuşmazlıkları Hukuk Bölümünde, ceza uyuşmazlıkları Ceza Bölümünde karara bağlanır. Her bölüm, bir başkan ile altı asıl üyeden kurulur. Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu ise hukuk ve ceza bölümlerinin birlikte toplanmasıyla oluşur.

Yargı kolları arasında olumlu veya olumsuz görev uyuşmazlığı doğabilir. Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma, adli, idari ve askerî yargı kolunda görevli mahkemelerde açılmış olan bir davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine, ilgili Başsavcı veya savcılar tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesi ile olur.

Olumlu görev uyuşmazlığında, uyuşmazlık çıkarma talebinde bulunabilecek makam çeşitli ihtimallere göre belirlenir Buna göre:

• Reddedilen görevsizlik itirazı adli yargı yararına ileri sürülmüş ise **Cumhuriyet Başsavcısı**,

• İdari yargı yararına ileri sürülmüş ise **Danıştay Başkanının sözcüsü**,

• Askerî ceza yargısı yararına ileri sürülmüş ise **Askerî Yargıtay Başsavcısı**,

• Askerî idari Yargı yararına ileri sürülmüş ise bu **mahkemenin Başkanının sözcüsüdür**.

Olumsuz görev uyuşmazlığı ise adli, idari veya askerî yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması ile ortaya çıkar. Olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi talebi, ancak davanın taraflarınca ve ceza davalarında ayrıca ilgili makamlarca ileri sürülebilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargısı

Türkiye'nin de üyesi olduğu **Avrupa Konseyi** tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde **Roma'da** imzaya açılmış; 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren **Sözleşme**, **Türkiye** tarafından 18 Mayıs **1954** tarihinde **onaylanmıştır**.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşmecî devletlerin sayısına eşit sayıda hâkimden oluşmaktadır. **Hâkimler**, her bir sözleşmecî devlet için, o devlet tarafından gösterilen üç aday arasından **Avrupa Parlamenterler Meclisi** tarafından **seçilir**. Mahkemede görev alan hâkimler, Mahkemeye geldikleri devlet adına değil, kendi adlarına katılırlar. **Altı yıl** görev yapmak üzere seçilen hâkimler, daha sonra tekrar mahkeme üyeliğine seçilebilirler. Hâkimlerin görev süresi yetmiş yaşında sona erer.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin organları şunlardır:

• **Genel Kurul** • **Komite** • **Daire** • **Büyük Daire**

Genel Kurul, Mahkemede görev yapan tüm üyelerden oluşur. Genel Kurulun toplanabilmesi için, görev başındaki **seçilmiş hâkimlerin en az üçte ikisinin** Genel Kurul toplantısına katılması gerekir.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Mahkeme önüne gelen başvuruların incelenebilmesi için **üç hâkimden** oluşan **Komiteler** oluşturulur.
Mahkeme önüne gelen başvuruların incelenmesi için yedi hâkimden oluşan Daireler kurulur.

Mahkeme bünyesinde ayrıca **on yedi hâkimden** oluşan **Büyük Daire** görev yapmaktadır. Büyük Daire, Mahkeme Başkanı, Başkan Yardımcıları, Daire Başkanları ve Mahkeme iç tüzüğüne göre seçilecek diğer hâkimlerden oluşur.

Kişilerin **mahkemeye başvuru yapabilmeleri** için iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları gerekmektedir. Buna göre, **iç hukuk yollarının tüketilmesi** ve kesin bir karara ulaşılmışından itibaren **altı ay** içinde başvuru yapılmalıdır.

Mahkeme kendisine yapılan başvuruyu kabul edilebilir bulursa, öncelikle başvuruda bulunan taraf ile şikâyet olunan devlet arasında, insan haklarına saygı esasından hareketle, **dostane çözüm** sürecinin başlatılmasına ve yürütülmesine yardımcı olur. Dostane çözüm süreci başarıyla sonuçlanırsa, Mahkeme varılan çözümlle sınırlı, kısa açıklama içeren bir karar vererek başvuruyu kayıttan düşürür.

Sözleşmecı devletler, taraf oldukları davalarda Mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uymayı taahhüt ederler. Mahkemenin **kesinleşmiş kararı**, kararın uygulanmasını denetleyecek olan **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine gönderilir**. Bakanlar Komitesi sözleşmecı devletlerden, mahkeme kararının yerine getirilip getirilmediği konusunda bilgi isteme yetkisine sahiptir.

HUKUKİ İLİŞKİLER VE HAKLAR

Hak Kavramı Ve Tanımı

Anayasa'nın ikinci kısmında 12. madde ve devamında "**Temel Haklar ve Ödevler**" başlığı altında düzenlenmiş bulunan kamu haklarına genel nitelikli kamu hakları denilmektedir. Kamu kuruluşları ile hukuken bir ilişkiye girilmeksizin, genel olarak kişilere verilen bu hukuki yetkiler **üç** kategoride toplanmaktadır: Bunlar, **kişisel kamu hakları**, **sosyal ve ekonomik kamu hakları** ve **siyasal kamu haklarıdır**.

Kişisel kamu haklarına "**koruyucu kamu hakları (negatif statü hakları)**" da denilir. Bunlar, kişinin maddi ve manevi tüm varlığı ile ilgili bulunan ve bu varlığın serbestçe geliştirilmesi amacına yönelik olan; kişinin Devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetlerdir. Bu haklar Devlet'e negatif bir tutum, kişiye karşı karışmama ödevi yüklerler. Söz konusu haklar, kişiyi topluma ve özellikle de Devlet'e karşı korumak için öngörülmüştür.

Kişisel kamu haklarına "**koruyucu kamu haklarına (negatif statü hakları)** örnek olarak, "**kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı**", "**kişi hürriyeti ve güvenliği**", "**özel hayatın gizliliği ve korunması**", "**konut dokunulmazlığı**", "**haberleşme hürriyeti**", "**yerleşme ve seyahat hürriyeti**", "**din ve vicdan hürriyeti**", "**düşünce ve kanaat hürriyeti**", "**düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti**", "**bilim ve sanat hürriyeti**", "**basın hürriyeti**", "**sürelili ve süresiz yayın hakkı**", "**dernek kurma hürriyeti**", "**toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı**", "**mülkiyet hakkı**", "**hak arama hürriyeti** gösterilebilir. (DS-2014)

Sosyal ve Ekonomik Kamu Hakları Kişinin toplum hayatı içindeki sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili olan; bireylere Devlet'ten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkânını tanıyan haklardır. Bu haklara "**isteme hakları (pozitif statü hakları)**" da denir.

Bu haklara örnek olarak "**ailenin korunması ve çocuk hakları**", "**eğitim ve öğretim hakkı**", "**çalışma ve sözleşme hürriyeti**", "**çalışma hakkı**", "**çalışma şartları ve dinlenme hakkı**", "**sendika kurma hakkı**", "**toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı**", "**grev hakkı ve lokavt**", "**sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması**", "**konut hakkı**", "**sosyal güvenlik hakkı**" gösterilebilir. Bu tür haklar Devlet'in bazı hizmetleri yapmasını zorunlu kılar, Devlet'e sosyal alanda birtakım ödevler yükler. Ancak Anayasa'ya göre Devlet'in bu hizmetleri yerine getirebilmesi mali kaynaklarının yeterliliğine bağlıdır (DS-2015)

Siyasal kamu hakları, kişinin genelde seçim yolu ile yahut diğer herhangi bir biçimde Devlet yönetimine ve siyasal kuruluşlara katılmasını sağlayan haklardır. Bu nedenle bu haklara "**katılma hakları (aktif statü hakları)**" da denilmektedir.

Bu haklara "**seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları ile halkoymasına katılma hakkı**", "**siyasal parti kurma hakkı**", "**kamu hizmetlerine girme hakkı**", "**dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı**" örnek gösterilebilir.

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak **kanunla** (mesela, **yönetmelikle** olmaz) sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." (DS-2013)

Özel haklar, özel hukuktan doğarlar ve kişilerin birbirlerine karşı sahip oldukları hakları ifade ederler. Genellik ilkesi çerçevesinde, kamu haklarının aksine, özel haklardan **herkes yararlanır**. Bu haklardan yararlanmada kamu haklarına ilişkin Anayasa'daki düzenlemeden farklı olarak yabancılarla vatandaşlar arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca Türk Medeni Kanunu (TMK) 8. Maddesinde "insan" kavramına vurgu yaparak her insanın hak ehliyeti olduğunu ve buna göre bütün insanların, hukuk düzeninin sınırları içinde haklara ve borçlara ehil olmada eşit olduklarını hükme bağlamaktadır. Görüldüğü üzere özel haklardan yararlanmada **eşitlik ilkesi** söz konusudur.

Özel haklar ileri sürülebileceği çevre açısından mahiyetlerine (niteliklerine) göre **mutlak haklar ve nisbi haklar** olarak ikiye ayrılır.

Mutlak haklar, sahibine şahıslar (kişiler) ile maddi ve gayri maddi (maddi olmayan) bütün mallar üzerinde en geniş yetkileri veren ve hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır.

Maddi Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar (Ayni Haklar)

Maddi mallar, fiziki (cismani) varlığı olan, elle tutulup gözle görülebilen şeyleri ifade eder (**arsa, konut, kitap, otomobil, uçak, ça-**

www.onedayaoof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

maşır makinesi, bilgisayar, elbise vb.). Hukuk dilinde maddi mallara eşya denilmektedir. Maddi mallar üzerindeki mutlak haklara "aynı haklar" (eşya üzerindeki haklar) da denir. Aynı haklar, sahibine tanıdığı yetkinin tam ve sınırsız olup olmamasına göre, "mülkiyet hakkı" ve "sınırlı aynı haklar" olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

Mülkiyet Hakkı: Sahibine **tam ve sınırsız yetki** veren aynı hak mülkiyet hakkıdır. Diğer bir ifade ile sahibine en geniş yetki veren aynı hak olarak mülkiyet hakkı ortaya çıkmaktadır.

Sınırlı Aynı Haklar: Mülkiyet hakkının aksine **bir kısım aynı haklar** sahibine tam ve sınırsız yetkiler vermez. Bu tür aynı haklara sınırlı aynı haklar denilmektedir. Mülkiyet hakkının bünyesinde barındırdığı **kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma** yetkilerinden sadece **bir kısmını hak sahibine** tanır. Sınırlı aynı haklar, hak sahibine tanıdığı yetkinin niteliğine göre **irtifak hakları, taşınmaz yükü ve rehin hakları** olmak üzere üç gruba ayrılır.

İrtifak hakları, başkasına ait (başkasının mülkiyetinde olan) bir eşyayı **kullanma** veya ondan **yararlanma** yetkisini veren aynı haklardır. İrtifak hakları bir başka kişinin para ile ölçülebilen hak ve borçlarının bütününe ifade eden malvarlığı (mamelek) üzerindeki bir yükümü ifade eder. Bir eşyanın maliki, bu eşyası üzerinde bir irtifak hakkının tesis edilmiş olması halinde, sahip olduğu mülkiyet hakkının kendisine bahşetmiş olduğu yetkilerden bazılarının irtifak hakkı sahibi tarafından kullanılmasına katlanmak yahut bu hakları kullanmaktan sakınmak mecburiyetinde kalır. Böyle bir durumda malikin üzerinde genellikle tasarrufta bulunabilme yetkisini içeren çıplak mülkiyet kalır.

Aynı irtifak hakları, genellikle iki taşınmazdan birinin diğeri üzerinde haiz olduğu hak şeklinde ortaya çıkar. Hak sahibi olan taşınmazla hakim taşınmaz, üzerine külfet yüklenmiş taşınmaza da yükümlü taşınmaz denir. Maddede taşınmaz lehine irtifak hakkı, "Taşınmaz lehine irtifak hakkı, bir taşınmaz üzerinde diğeri bir taşınmaz lehine konulmuş bir yük olup, yüklü taşınmazın malikini mülkiyet hakkının sağladığı bazı yetkileri kullanmaktan kaçınmaya veya yararlanan taşınmaz malikinin yüklü taşınmazı belirli şekilde kullanmasına katlanmaya mecbur kılar." şeklinde tanımlanmıştır. Taşınmazın el değiştirmesi, geçerli bir şekilde kurulmuş olan irtifak hakkı üzerinde bir tesir icra etmez. Bir taşınmaz üzerinde diğeri taşınmaz lehine kurulmuş olan "geçit hakkı", aynı bir irtifak hakkı niteliği taşır. **(DS-2014) (DS-2014)**

Şahsi irtifak hakları, bir mal üzerinde kişiler lehine kurulur. Taşınırlar, taşınmazlar, haklar veya bir malvarlığı üzerinde kurulabilen ve hak sahibine konusu üzerinde tam yararlanma yetkisi veren "**intifa hakkı**" ya da bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisini veren "**oturma hakkı**" şahsi irtifak haklarına örnek olarak verilebilir.

Karma irtifak hakları ise bir taşınmaz lehine veya belli bir kişi lehine kurulabilen irtifak haklarıdır. Başkasına ait bir arazinin altında (örneğin mahzen) veya üstünde (örneğin bina) inşaat yapma yetkisi veren "**üst hakkı**"; başka birisinin taşınmazında çıkan sulardan yararlanma hakkı veren "**kaynak hakkı**" da karma irtifak hakları arasında yer alırlar.

Taşınmaz yükü, bir taşınmazın malikinin **yalnız o taşınmazla sorumlu** olmak üzere diğeri bir kimseye bir şey **vermek veya bir iş yapmakla yükümlü** kılınmasıdır. Rehin hakları, güvence teşkil eden haklardır. Rehin hakkı sahibine, alacağını borçlusundan alamaması halinde rehin verilmiş olan şeyi sattırıp paraya çevirmek yoluyla alacağını tahsil etmek yetkisini veren bir sınırlı aynı haktır. Hakkın konusunu teşkil eden eşyanın taşınır veya taşınmaz olmasına göre rehin "taşınır rehini" ve "taşınmaz rehini" olmak üzere ikiye ayrılır. Taşınır rehni türleri yoksa da **taşınmaz rehni** üç türü vardır. Bunlar, "**ipotek**", "**ipotekli borç senedi**" ve "**irat senedi**"dir.

Yalnız hukuki işleme veya ilişkiye taraf olan kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. **Nisbi haklar**, mutlak hakların aksine herkese karşı değil, ancak **belli bir kişiye** veya **belirli kişilere** karşı ileri sürülebilen haklardır.

Mutlak Haklarla Nisbi Haklar Arasındaki Farklar

Mutlak haklarla nisbi haklar arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

1. Mutlak haklar **herkese karşı ileri** sürülebilen (mülkiyet hakkı gibi), nisbi haklar **belirli bir kişiye** yahut kişilere karşı yöneltilebilmektedir (alacak hakkı gibi). **(DS-2013)**
2. Mutlak haklarda, hak sahibinin bu hakkına diğeri bütün kişiler saygı göstermek zorundadır. Mutlak haklar karşısında üçüncü kişiler **pasif bir görev** üstlenirler. Zira mutlak hakları herkesin ihlâl edebilmesi ihtimal dâhilindedir. Nisbi haklarda ise hak sahibinin karşısındaki kişi, bazen pasif olsa da genellikle **aktif bir görevi yerine** getirmekle yükümlü bulunmaktadır (bir şeyi yapmak, vermek ya da yapmamak gibi).
3. Mutlak haklarla nisbi haklar arasındaki bir başka fark sayılarında ortaya çıkar. Mutlak haklar **belli sayıdadır**. Kanunda öngörülen mutlak haklar dışında yeni mutlak haklar yaratılması mümkün değildir. Mutlak haklar, maddi mallar üzerindeki mutlak haklar (aynı haklar), maddi olmayan mallar üzerindeki haklar ve kişilik haklarıdır. Nisbi haklarda ise aile hukukunda öngörülmüş bulunan sınırlı sayıdaki nisbi haklar haricinde nisbi haklar **çok çeşitlilik** göstermektedir.
4. Mutlak haklar bir mal ya da kişi üzerinde **doğrudan doğruya sahip** olunan iktidar hakları iken, nisbi hakların konusunu bir **edimin yerine getirilmesi** (bir şeyin verilmesi, yapılması ya da yapılmaması) yönündeki talepler teşkil eder.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Konularına Göre Özel Haklar

Özel haklar korudukları menfaatin maddi ya da manevi oluşuna göre malvarlığı (mamelek) hakları ve kişilik hakları şeklinde ayrılırlar.

Malvarlığı (Mamelek) Hakları

Malvarlığı (mamelek), bir kişinin sahip olduğu şeylerin bütünüdür. Malvarlığı hakları, kişilerin maddi menfaatlerini koruyan haklardır. Hukuki açıdan da "malvarlığı hakları", kişilerin para ile ölçülebilir nitelikte olan, paraya çevrilebilen, kural olarak başkalarına devredilebilen ve miras yoluyla intikal eden hak ve borçlarının bütünüdür ifade eder.

Kişilik (Kişi Varlığı) Hakları

Kişilerin (Tüzel kişiler de kişilik haklarına sahiptirler), değerleri para ile ölçülemeyen, paraya çevrilemeyen, başkalarına devredilemeyen ve miras yoluyla da intikali mümkün olmayan, sahibi için sadece manevi bir değer ifade eden haklarına "kişilik (kişi varlığı/şahsiyet) hakları" denilmektedir. **(DS-2014) (DS-2015)**

Kullanılmalarına Göre Özel Haklar

Kullanma yetkisi bakımından, hak sahibine bağlılıklarına göre özel haklar, devredilebilen haklar ve devredilemeyen haklar şeklinde ikiye ayrılır.

Devredilebilen Haklar

Devredilebilen haklar, sağlararası bir hukuki işlemle başkalarına devredilebilen, miras yolu ile de intikal eden haklardır. Özel hakların büyük bir kısmı devredilen haklar kategorisindedir (**mülkiyet hakkı, telif hakkı, kira hakkı, alacak hakkı gibi**). Bu tür haklar temsilci aracılığıyla da kullanılabilir.

Devredilemeyen Haklar

Sağlararası bir hukuki işlemle başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de intikal etmeyen haklardır.

Kişiyeye bağlı haklar, kişi ile hak arasındaki sıkı ilişki nedeniyle sadece hak sahibi kişi tarafından kullanılabilen haklardır. Bu haklar başkalarına devredilemedikleri gibi, **miras yoluyla da intikal etmezler**. Malvarlığı haklarının bir bölümü de kişiyeye bağlı haklardandır (örneğin, **aynı haklardan oturma hakkı, yararlanma hakkı, Dava hakkı gibi**). **(DS-2014) (DS-2015)**

Yenilik doğuran (inşai) hak, özel bir hukuki duruma dayanarak hak sahibinin tek taraflı irade açıklaması (beyanı) ile yeni bir hukuki ilişki **kurabilme**, mevcut hukuki ilişkiyi **değiştirebilme** veya **ortadan kaldırmabilme** yetkisini ifade eder. **Yenilik doğuran (inşai) haklar**, kural olarak hak sahibi tarafından **tek taraflı bir irade** açıklamasıyla kullanılır ve bu açıklamanın karşı tarafa ulaşmasıyla da sonuçlarını doğurur.

Yenilik doğuran hakları **üç** grupta toplanmaktadır:

Kurucu (yaratıcı) yenilik doğuran haklar: Kurucu yenilik doğuran hakkın kullanılması ile yeni bir hukuki ilişki yaratılır, başka bir ifade ile bir hak kazanılır.

Değiştirici yenilik doğuran haklar: Değiştirici yenilik doğuran haklar, tek taraflı irade açıklaması ile mevcut bir hukuki durumun değiştirilmesi sonucunu doğururlar. Örneğin; **boşanma davası açmaya hakkı olan eşe tanınan boşanma veya dilerse ayrılık davası açabilme hakkı, seçimlik borçlarda borçlu tarafından seçim hakkının kullanılması, satılanın ayıplı çıkması halinde satış bedelinden (semenden) indirim yapılmasını isteme hakkı**.

Bozucu yenilik doğuran haklar: Bozucu yenilik doğuran haklar, hak sahibi tarafından kullanılmaları ile mevcut bir hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır. Boşanma/ayrılık talep etmek (TMK m.167); önceki vasiyetname ortadan kaldırılmaksızın yeni bir vasiyetname yapılmak suretiyle önceki (tamamlanmamış) **vasiyetnamenin iptali; kira, hizmet, adi şirket sözleşmelerindeki feshi ihbar hakkı, vekaletten azil ya da istifa hakkı** gibi.

Hak sahibinin hakkını kullanmasıyla herhangi bir yeni hukuki ilişki doğurmayan haklara **alelade haklar** (yenilik doğurmayan/yalın haklar) denir. Kapsamına **ergin olmayan çocuğa (küçüğe) öğüt vermek, ihtarda bulunmak, çocuğun mallarını yönetmek, onu temsil etmek haklarının da girdiği sadece anne ve babalara tanınmış olan velâyet hakkı**, bu tür hakların örneğini oluşturur. Esasen anne ve babanın velayet hakkını kullanmalarıyla yeni bir hukuki durum ortaya çıkmadığı gibi, mevcut hukuki durumda bir değişiklik olmaz yahut mevcut hukuki durum ortadan kalkmaz.

Bağımsız Olup Olmamlarına Göre Özel Haklar

Özel haklar, elde edilmeleri yönünden başka bir hakka bağlı olup olmamlarına göre, bağımsız haklar (asıl haklar) ve bağımlı haklar olmak üzere ikiye ayrılırlar: **(DS-2013)**

Bağımsız Haklar

Bağımsız haklar (asıl haklar), herhangi bir hakka bağlı olmayan hakları ifade eder. Bu haklar, hak sahibinin doğrudan doğruya sahip olduğu haklar olup, (istisna teşkil eden oturma hakkı, intifa hakkı gibi devredilemeyen bağımsız haklar hariç olmak üzere) başkalarına devredilebilir, miras yolu ile de mirasçılara intikal eder (örneğin; mülkiyet hakkı, alacak hakkı, fikri haklar).

Bağımlı Haklar

Bağımlı haklar (fer'i haklar/yan haklar) ise bağımsız bir hakka belirli bir bağlılığı olan, asıl hak bulunmaksızın mevcut olmayan hakları ifade etmektedir. Bağımlı haklar, asıl (bağımsız) hakların amacına ulaşmasına yardımcı olmayı (alacaklının kefile karşı sahip olduğu

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

hak), bu hakları güçlendirmeyi, bu haklara güvence vermeyi (ipotek hakkı) ya da o hakların kapsamını genişletmeyi (bir sözleşmede yer alan faiz talepleri) amaçlamaktadır.

HAKKIN KAZANILMASI, KAYBEDİLMESİ, KULLANILMASI VE KORUNMASI

Hakkın Kazanılması

Bir hakkın bir kişiye bağlanmasına **hakkın kazanılması** adı verilir.

Bir hakkın kazanılmasına, başka bir ifade ile hakkın doğumuna yol açan olgular üç tanedir. Bunlar; **hukuki olay, hukuki fiil ve hukuki işlemdir.**

Hukuki olay, hukuk düzeninin kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı olaylardır. Gerçekten kanun koyucu dış dünyada meydana gelen olayların bir kısmına hüküm ve sonuç bağlamıştır (örneğin, doğum ve ölüm). Hukuki olaylar iki grupta toplanır. Bunlar, geniş anlamda hukuki olay ve dar anlamda hukuki olaydır.

Geniş anlamda hukuki olay, kanun koyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olayları ifade eder [örneğin; kişiliğin, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlaması ve ölümlü sona ermesi; mirasın, miras bırakanın ölümüyle açılması. Dar anlamda hukuki olay ise kişi iradesi sonucu olan ve hukuk düzeni tarafından kendisine hukuki sonuç bağlanan olaylardır ki, bunlara hukuki fiil denir.

Bir hakkın hak sahibinin elinden çıkması, o hakkın hak sahibinden ayrılması **hakkın kaybedilmesi** demektir. Hakların kaybedilmesi iki grupta toplanabilir. Bir hakkın nisbi kaybı iken diğer hakkın mutlak kaybıdır.

Hak sahibinin, sahip olduğu bir hakkın hukuki işlem, hukuki fiil ya da hukuki olay sonucunda bir başka kişiye devredilmesiyle **hakkın nisbi kaybı** gerçekleşir. (DS-2014)

Hakkın mutlak kaybı, bir hakkın, hukuki olay, hukuki fiil ya da hukuki işlem sonucunda tamamen ortadan kalkmasıyla gerçekleşir.

Hukuki fiil, hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı **insan iradesini** (insan davranışlarını) ifade eder. Diğer bir ifade ile hukuki olaylar içinden, sadece insanların davranışlarının ürünü olanlar, hukuki fiilleri meydana getirir.

Hukuki fiiller, hukuka **uygun** fiiller (hukuk düzeninin onayladığı fiiller) ve **hukuka aykırı** fiiller (hukuk düzeninin uygun bulmadığı fiiller) olmak üzere ikiye ayrılır.

Hukuka uygun fiiller: Hukuk düzeninin uygun gördüğü, onayladığı ve kendilerine hukuki sonuçlar bağladığı davranışları ifade eder. Hukuka uygun fiiller, **irade veya iş ve emek açıklamaları, bilgi veya haber verme** (tasavvur) açıklamaları ve **duygu açıklamaları** olmak üzere üç gruptur.

İrade veya iş ve emek açıklamaları, **hukuki işlem, hukuki işlem benzeri fiiller** ve **maddi fiiller** olmak üzere üçe ayrılır:

Hukuki işlem, bir veya birden fazla kişinin hukuki bir sonuca yöneltilmiş **irade** açıklamasıdır. Diğer ifade ile hukukun, kişinin davranışına, onun iradesine uygun sonucu bağlaması halinde hukuki işlem ortaya çıkar [örneğin, satış sözleşmesi, bağışlama sözleşmesi birer hukuki işlemdir. Her hukuki işlemden, irade açıklaması ve hukuki sonuç olmak üzere iki unsur bulunmaktadır

Hukuki işlem benzeri fiillerde de hukuki işlemler gibi bir irade açıklamasına ihtiyaç vardır. Böyle bir durumda irade açıklaması sadece pratik sonuca yönelik olup, hukuki sonuç bu irade açıklamasından bağımsız olarak meydana gelir (örneğin, **muaccel bir borcun borçlusunun alacaklının ihtarıyla temerrüde düşeceğini düzenleyen TBK m.117 hükmündeki ihtar hukuki işlem benzeri bir fiildir. İhtarın** amacı borçlunun borcunu ödemesine yöneliktir. Ancak borçlunun temerrüde düşmesi şeklinde bir hukuki sonuç kendiliğinden ortaya çıkmaktadır).

Maddi fiiller, bir irade açıklamasına yönelik **olmayan** fiillerdir. Bu tür fiillerde bir **açıklama bulunmamaktadır**. Kişinin dış alemde bir değişiklik meydana getirmiş olan iradesinin bir hukuki sonuca yönelmiş olması da gerekli değildir. Burada kanundan dolayı hukuki sonuç ortaya çıkmaktadır [örneğin, define bulmuş bir kişi kanundan dolayı değerinin yarısını aşmamak üzere uygun bir ödül isteyebilecektir].

Bilgi veya haber verme (tasavvur) açıklamaları ile meydana gelmiş bir olay ilgili kişi ya da kişilere bildirilir. Bu tür bildirimlerden de hukuki sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi vekil tayin etmesi).

Duygu açıklamaları kanun koyucu istisnai olarak bir duygu açıklamasına da hukuki sonuç bağlayabilmektedir (örneğin mirastan yoksunluk nedenlerinden birinin varlığı nedeniyle mirasçı olamayacak bir kişiyi, miras bırakan affederse o kişi mirastan mahrum edilemez).

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Hukuka aykırı fiiller: Hukuk düzenini ihlal eden **hukuka aykırı davranışlar** karşısında kanun koyucu **sessiz kalmamış** bu davranışlara da hüküm ve sonuçlar bağlamıştır. Kişinin hukuk düzenince onaylanmayan davranışı, borcun yerine getirilmesini engelliyorsa akde aykırılık, objektif bir hukuk kuralını ihlal ediyorsa kanuna aykırılık ortaya çıkar.

Hukuka aykırı fiiller, haksız fiiller ve borca aykırı fiiller (borca aykırılık) olmak üzere ikiye ayrılır. Haksız fiillerde taraflar arasında önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırılık söz konusu olmaz. Hatta taraflar arasında bir hukuki ilişki de mevcut değildir (örneğin, bir kişinin bir başka kişiyi yaralaması; bir kişinin arabasıyla bir başka araca çarpması, göstericilerin bir mağazanın vitrinine ve içindekilere zarar vermesi). Taraflar arasında daha önceden mevcut bir hukuki ilişkiye aykırı bir davranışta bulunuluyorsa **borca aykırılık** söz konusu olur (örneğin, bir borçlunun bir sözleşmeden doğan borcunu alacaklısına zamanında ifa etmemesi).

Hakların doğumu ve kaybı hukuki olaylar, hukuki fiiller ve hukuki işlemler vasıtasıyla olmaktadır. Haklar, özellikle de malvarlığı hakları aslen kazanma ve devren kazanma olmak üzere iki şekilde kazanılır.

Kişinin o ana kadar kimsenin malı olmayan bir şey üzerinde kendi fiili ile kendi lehine bir hak **kurmasına**, hiçbir aracı olmadan şey üzerinde **ilk defa hak kurmasına, kazanmasına** (iktisap etmesine) "**hakın aslen kazanılması (asli / asıl yoldan iktisabı)**" denir.

Sahipsiz bir taşınmaz üzerinde **aslen mülkiyet hakkının** kazanılmasını sağlayan "**işgal**", **Sahipsiz taşınırlar** üzerinde bu yolla mülkiyet hakkının kazanılmasına imkan veren "**ihraz**", **başkasına ait bir şeyi işleme, malların karışması ya da birleşmesi, başkasına ait bir eşyayı zamanaşımı ile kazanma**, hakların aslen kazanılmasının yollarıdır.

Bir kişi bir malın mülkiyetini başkasına ait bir şeyi **işleme**, malların karışması yahut **birleşmesi** ile de **kazanabilir**. Böyle bir durumda mülkiyet hakkı doğrudan doğruya kanundan (ipso jure) doğmaktadır.

Bir kişinin bir hakkı o zamana kadar sahibi olan kişiden elde etmesi hakkın **devir yoluyla / devren** kazanılmasıdır (fer'en iktisap). Burada önemli nokta sahip olunan şeyin devrinden bahsediyoruz. Yani sahipsiz bir taşınının mülkiyetinin ihraz yoluyla kazanılması örneğinde olduğu gibi örneklerde hakkın devri oluşmaz). Bir kişi haiz (sahip) olduğu bir hakkı, diğer bir kimseye devir (temlik) eder, ona geçirirse, örneğin; malik bulunduğu evini yani taşınmaz malını satarak, onun üzerindeki mülkiyet hakkını bir başka kişiye devrederse, alıcı taşınmazı (taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkını) satıcıdan (satıcı vasıtasıyla) "devren kazanmış" olmaktadır. **(DS-2013)**

Devren kazanmada, hakkı kazanana "**halef** (ardıl/art gelen)" denilmektedir. Hak, bütün alacak (aktif) ve borçları (pasifi) ile devrediliyorsa, "**külli halefiyet**" söz konusu olur (örneğin, mirasın intikalinde, mirasçının miras bırakanın haklarına sahip ve borçlarından sorumlu olması). Sadece **bir kısım haklar** bir kimseden başka bir kimseye devir yoluyla geçiriliyorsa "**cüz'i halefiyet**" söz konusudur (örneğin, taşınırlarda "teslim", taşınmazlarda "tescil" ve alacaklarda "temlik" işlemiyle hakların başkasına geçmesi).

Bir eşya üzerindeki hakkın **devren kazanılabilmesi** için, bu eşyayı devreden kişinin onun üzerinde (maliki olarak) **tasarruf** yetkisine sahip olması gerekir. Aksi takdirde, bu hakkın ondan kazanılması söz konusu olmaz. Oysa iyi niyet kurumu bu tür durumlarda hakların geçerli şekilde kazanılması yönünde hizmet etmektedir. İyi niyet, sadece malvarlığı haklarında değil, kişilik haklarının (örneğin; aile hukuku ile ilgili bir kısım hakların) doğması, kazanılması, hüküm ve sonuçlarını meydana getirmesinde de önemli rol oynar. Ancak **iyi niyetin** en çok rol oynadığı alan, **özellikle hakların devren kazanılmasındadır**.

İyi niyet kavramı, bir hak **kazanılırken** hakkın kazanılmasına engel olan bir sebebin mevcudiyeti veya o hakkı kazanma için gerekli olan bir unsurun yokluğu hakkında gerekli özeni göstermesine rağmen kişide var olan, makul görülebilen bir yanlış bilgi ya da bilgisizliği ifade eder. **(DS-2014)**

İyi niyetin unsurları üçe ayrılarak incelenebilir:

1. Kişi hatalı (yanlış) bir bilgiye sahip veya bilgisiz olmalıdır.
2. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik kendi kusurundan ortaya çıkmış olmamalıdır. Başka bir ifade ile, mazur görülebilir bir hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik bulunmalı; gereken özenin gösterilmesi ihmal edilmiş olmamalıdır.
3. Bu hatalı (yanlış) bilgi veya bilgisizlik; ya yalnız hakkın doğumu veya kazanılması anında bulunmalı ya da devamlı olarak mevcut olmalıdır.

İyi niyetin en önemli sonucu (hükümü), hakların **kazanılmasını** sağlamasıdır. Gerçekten iyi niyet, bir hakkın kazanılması için gerekli olan şartların mevcut olmamasına veya hakkın geçişini engelleyen sebeplerin varlığına rağmen, o hakkın geçerli bir şekilde kazanılmasına imkan sağlamaktadır. Demek ki, bir hakkın kazanılması için gerekli olan unsurlar mevcut olmasa dahi, iyi niyetli davranan kişi, bu hakkı geçerli olacak bir şekilde kazanmış olur.

İyi niyetli olma sonuçlarını, diğer örnekler bir yana, özellikle **eşya hukuku, aile hukuku, miras hukuku ve borçlar hukukunda** göstermektedir.

Sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda, bir eşyanın sahibi o eşyayı bir hukuki işlem (kullanım öduncü; saklama sözleşmesi) ile belli bir süreliğine bir başkasına vermiş olmaktadır. Bu tür eşyalara bırakılmış eşyalar denilmektedir. Bir kişi bir taşınırını kiraya vermiş ya da rehin olarak bırakmışsa bu eşyalar da sahibinin elinden isteğiyle çıkmış demektir. Bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyi niyetle mülkiyet veya sınırlı ayni hak edinen kimsenin ediniminin, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunacağı yönündedir. Bir kişinin eşyasını elinde bulunduran (zilyedi olan) bir başka kişiden o eşyanın mülkiyet hakkını kazanan kişinin iyi niyetini bu Kanun hükmü korumaktadır. Bu durumda iyi niyetli olarak eşyayı (o eşyanın gerçek hak sahibi olmadığını bilmediği kişiden, bilgisizliğinde bir kusuru olmaksızın) satın alan kişinin o eşya üzerindeki mülkiyet hakkı korunmaktadır. **Sonuçta, hak sahibi olmayan bir kişiden taşınırın mülkiyetini bu şekilde iyi niyetle elde etmiş kişilere karşı, eşyayı kendi isteği ile elinden çıkarmış kişinin eşyanın iadesini talep etmesi mümkün olmayacaktır.**

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda ise durum daha farklıdır. Sahibinin elinden isteği dışında çıkan mal (eşya), çalınmış, kaybedilmiş veya iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden alınmış [örneğin; elinden zorla alınmış (gasp edilmiş)] malı (eşyayı) ifade eder. Taşınır çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı **beş yıl içinde taşınır davası** (istihkak davası) açabilecektir. Ancak bir taşınır malı **beş yıl süre ile davasız ve aralıksız iyi niyetle ve malik sıfatıyla** (malik olduğu inancıyla) zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla bu sürenin sonunda o taşınır malın maliki olur. Bu durumda kişinin mülkiyet hakkını kazanabilmesi için, iyi niyetli olması, bu iyi niyetin (bir dava açılmadan ve hukuken bir kesinti olmadan) davasız ve aralıksız sürmesi ve beş yıllık bir sürenin geçmiş olması şartları aranacaktır. Zilyetliğin irade dışı kaybedilmesi halinde zilyet, bir yıl içinde malı (eşyayı) ele geçirir veya açacağı dava yoluyla onu yeniden elde ederse zamanaşımı kesilmiş olmaz.

Kanun koyucu burada bir istisna getirmiştir. Bu düzenleme uyarınca "Zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, **para ve hamiline yazılı senetleri iyi niyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz.**" Sahibinin elinden isteği dışında çıkan şey para ya da hamiline yazılı senet (örneğin; çek, pay senedi) ise (bu durumu bilmeyen) iyi niyetli kişilerin para ya da bu tür senetleri edinmeleri mümkün olabilecektir.

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda bu şekilde bir düzenleme yapmış olan kanun koyucu, iyi niyetli kişileri tamamen korumasız da bırakmamıştır. TMK 989. maddenin ikinci fıkrasında bu hususta "Bu **taşınır, açık artırmadan veya pazardan** ya da **benzeri eşya satanlardan** iyi niyetle edinilmiş ise iyi niyetli birinci ve sonraki edinenlere karşı taşınır davası, **ancak** ödenen **bedelin geri verilmesi** koşuluyla açılabilir" hükmüne yer vermektedir. Bu şekilde iyi niyetli kişi ancak ödediği bedel kendisine iade edilirse eşyayı geri verecektir.

Taşınmazlar Üzerindeki Mülkiyet Hakkının Kazanılması

Taşınmazlar TMK 704. maddede sayılmıştır. Bunlar; **arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfada kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerdir.**

Taşınmaz üzerinde aynı haklar (mülkiyet ve sınırlı ayni haklar) kural olarak **tapu siciline tescil** ile kazanılır.

Tapu kütüğündeki tescile iyi niyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka ayni hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur hükmüne yer verilmektedir. Görüldüğü üzere taşınmazlarla ilgili olarak **tapu siciline itimat ilkesi** benimsenmiştir. Bir kişi iyi niyetle, tapu sicilindeki kayıtlara güvenerek bir hukuki işlem yapmışsa Kanun tarafından korunmakta ve hak sahibi olmaktadır. **(DS-2014)**

Bir kişi, bir taşınmazı iyi niyetle fakat geçerli bir hukuki sebep olmaksızın (devre yetkili olmayan bir kişiden) satın almışsa, bu taşınmazın mülkiyetini kazanamaz. Ancak TMK 712. madde, iyi niyetli olan kişinin, taşınmazı **on yıl süre ile davasız ve aralıksız (zilyet olarak) elinde bulundurması** halinde, onuncu yılın sonunda taşınmazın mülkiyetini **(olağan) zamanaşımı** yoluyla kazanmasına imkân vermektedir. Görüldüğü üzere iyi niyet burada tek başına mülkiyetin kazanılmasına yetmemektedir. İyi niyetin yanı sıra, bu iyi niyetin davasız ve aralıksız devam etmesi ve bu şekilde on yıllık sürenin de geçmiş olması gerekmektedir.

Aile hukukunda da iyi niyetin sonuçlarına rastlanmaktadır. Örneğin, evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona erer ve ikinci evlenmede diğer eş iyi niyetli ise (yani evlendiği kişinin halen evli olduğunu bilmiyorsa) artık ikinci evliliğin butlanına karar verilemez.

Borçlar hukukunda iyi niyetin sonuçları açısından "**alacağın devri (alacağın temliki)**" örnek verilebilir. Alacağın devri, bir alacağın alacaklı tarafından **yazılı** şekilde bir başkasına devredilmesini ifade eder. Bu devrin gerçekleşebilmesi için borçlunun izninin alınmasına ihtiyaç yoktur. Borçluya, alacağın devredilmiş olduğu haber verilirse borcunu artık yeni alacaklıya ödemesi gerekir. Ancak borcun devredildiği kendisine bildirilmemişse, eski alacaklısına iyi niyetle borcunu ödemekle borcundan kurtulmuş olur.

www.onedayaoof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Hakkın Kullanılması

Hakkın Kullanılması, kişinin hukuk düzenince korunan menfaatleri (hakları) çerçevesinde, kendisine tanınan yetkilerinden faydalanmak üzere harekete geçmesidir.

Hakkın Kullanılmasında Dürüst Davranma (Dürüstlük Kuralları)

Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesi böyle bir kuralı içermektedir. Maddedeki "Herkes **haklarını kullanırken (kazanırken iyi niyet ilkesi geçerliydi!) ve borçlarını yerine getirirken DÜRÜSTLÜK** kurallarına uymak zorundadır" hükmü vardır. (DS-2014)

Dürüstlük kuralları (objektif iyi niyet kuralları), dürüst, normal, orta zekalı, makul kişilerin, toplum içinde karşılıklı güvene, ahlaka ve dürüstlüğe dayalı davranışları sonucunda ortaya çıkan ve toplumun ihtiyaçlarıyla iş hayatının gereklerine uygun olduğu ölçüde herkesçe benimsenen yazılı olmayan kuralların tümünü ifade etmektedir. Bir hak sahibi hakkını kullanırken, bir borçlu borcunu ifa ederken bu esaslara uygun hareket etmiş mi etmemiş mi ona bakılacak ve dürüstlük kurallarına uygun davranıp davranmadığı belirlenecektir.

Emprevizyon teorisi: "Ancak, başlangıçta **öngörülemeyen** veya **öngörülebilir** de taraflarca göz önünde tutulmayan durumlar, taraflarca belirlenen götürü bedel ile eserin yapılmasına engel olur veya son derece güçleştirirse yüklenici, hakimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı veya karşı taraftan beklenemediği takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Dürüstlük kurallarının gerektirdiği durumlarda yüklenici, ancak fesih hakkını kullanabilir."

Hakkın Kötüye Kullanılması

Türk Medeni Kanunu 2. maddesinin ikinci fıkrasında, diğer bir önemli ilkeyi, hakkın kötüye kullanılmasını düzenlenmiştir. Bu fıkra hükmü, "**Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz**" şeklindedir. Kanun, 2. Maddesinin birinci fıkrasında hakların dürüstlük ilkesine uyularak kullanılmasını emretmekte, ikinci fıkrasında da dürüstlük kuralına uyulmamasının ne tür sonuçlar doğuracağını ortaya koyarak bunun için gerekli koşulları belirtmektedir.

Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, bazı koşullar gerçekleşmiş olması gerekir. Bu koşullar şunlardır: **1- Hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın varlığı, 2- Bu hakkın (haklı bir menfaatin yokluğu, hakkın sosyal veya ekonomik amacından saptırılması gibi) açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması, 3- Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları.** Bir hakkın kullanılmasının başkalarının menfaatlerini zarara uğratmış olsa bile her zaman hakkın kötüye kullanılması teşkil etmeyebileceğini de unutmamak gerekir.

Örneğin bir kişinin maliki olduğu bir arsa üzerine gerekli yapı iznini alarak inşaat yapması ve bunun sonucunda evimizin önündeki manzaranın kapanması bu şekilde değerlendirilmelidir. Bu şartlar esas alınmak kaydıyla sırf başkasına zarar vermek amacıyla hareket edilmesi, menfaatler arasında aşırı dengesizlik bulunması ve yaratılmış olan güvene aykırı hareket edilmesi de dikkat çekici **hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin olay örnekleridir.**

Dava hakkı, talep hakkını Devletin tarafsız ve bağımsız yargı organları (mahkemeler) önünde ileri sürme ve onlar aracılığı ile yerine getirilmesini isteme yetkisini ifade eder. Bir kişinin, hakkının korunması ya da elde edilmesi, bir uyuşmazlığın halli veya önlenmesi yahut bir kişiye karşı hukuki bir etkinin sağlanması için mahkeme yoluyla Devletin harekete geçmesinin istenmesine dava denir. Bir davada davayı açan davacı, aleyhine dava açılan ise davalıdır.

Bir mahkemenin önüne gelen davada, davacı ve davalı bulunuyorsa mahkemeler önündeki bu tür yargılama çekişmeli yargı (nizalı kaza); davada sadece davacı bulunuyor (davalı yoksa), mahkemenin yargılama faaliyeti **çekişmesiz yargı** (nizasız kaza) niteliği taşır.

Dava çeşitleri 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 12 Ocak 2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) 105 ila 113. maddeler arasında düzenlenmiştir. Yeni HMK ile **eda davaları, tespit davaları ve inşai davaların** (yenilik doğuran davalar) yanı sıra yeni dava çeşitlerinin de öngörüldüğü görülmektedir (**belirsiz alacak davası, topluluk davası**).

Eda davası ile mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmektedir. **Eda davası**, davanın dayandığı hakka göre göre çeşitli isimler almaktadır (**örneğin**; bir zararın giderilmesi talep edilirse tazminat davası, davalının bir borcunu yerine getirmesi talep edilirse ifa davası, mülkiyet hakkına bağlı olarak bir malın iadesi talep edilirse istihkak davası söz konusu olur).

Tespit davası ile mahkemeden, bir hakkın veya **hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun** yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmektedir.

www.onedayaoof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

İnşai dava (yenilik doğuran dava) ile mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilebilmektedir. Bir inşai hakkın (yenilik doğurucu hakkın), dava yoluyla kullanılmasının zorunlu olduğu hâllerde, inşai dava açılacaktır. Kanunlarda aksi belirtilmedikçe, mahkemenin vereceği inşai hükümler, geçmişe etkili olmayacaktır.

HMK'da yer verilen **yeni bir dava** çeşidi de **belirsiz alacak davasıdır**. HMK m.107 hükmüne göre, davanın açıldığı tarihte **alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin** kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle belirsiz alacak davası açabilecek; hatta karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerini tam ve kesin olarak belirlenebilmesinin mümkün olduğu anda davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın davanın başında belirtmiş olduğu talebini artırabilecektir.

HMK'da yer verilen bir diğer **yeni dava çeşidi** de **topluluk davasıdır**. HMK m.113 hükmüne göre, **dernekler** ve **diğer tüzel kişiler**, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlâl edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabileceklerdir. **(DS-2013)**

Dava görülürken, diğer tarafça ileri sürülmesi veya aleyhine hukuki sonuç doğuracak nitelikteki bir **maddi olgunun doğruluğunu beyan edilmesine İKRAR** denir. **(DS-2015)**

Savunma, kural olarak üç şekilde yapılır: **inkâr Ederek Savunmada**, davacının dayandığı olguların, olayların mevcut olmadığı iddia edilir. **İtiraz Edilerek Savunmada**, davacının ileri sürdüğü olaylara, olgulara karşı, davalı da karşı olaylar, olgular belirterek, hakkın mevcut olmadığını iddia etmektedir. Burada inkârdan farklı olarak, davalı, davacının ileri sürdüğü olayları, olguları esas itibarıyla kabul etmekle birlikte; bunlara karşı, kendisi de bu olay ve olguları hükümsüz kılacak bazı olaylar, olgular ileri sürmektedir. **Davalı def'i ileri sürerek** de savunma yapabilir.

Def'i davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusunun davalı tarafından kabul edilmekle birlikte, davalının edimini yerine getirmekten çekinmesini haklı gösterecek karşı sebeplerin ileri sürülmesini ifade eder [**örneğin**; zamanaşımı süresinin geçmesi halinde zamanaşımı def'inde bulunulması; iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde önce karşı tarafın borcunu ödemesinin ileri sürüldüğü ödemelik def'i ileri sürülmesi (dermeyanı)].

Borçlunun borçlarını yerine getirmemesi halinde, alacaklının talebi ile borçlunun borcunu yerine getirmesi (haciz ya da iflas yoluyla) **zorla**, Devletin adalet örgütü içinde yer alan **resmî makamlarca** (icra daireleri, iflas daireleri, icra mahkemeleri) sağlanır. Buna **cebri icra** denilmektedir.

Hakkın Bizzat Sahibi Eliyle (Kişinin Kendisi Tarafından) Korunması

Kanun çok istisnai durumlarda, kişinin hakkını bizzat kendisinin korumasına izin vermektedir. Bu istisnai haller arasında **haklı savunma (meşru savunma / meşru müdafaa)**, **zaruret (ıztırah) hali** ve **kuvvet kullanma (ihkakı hak)** sayılabilir.

Hakkın Korunmasında İspat Yükü

İspat, bir olayın veya olgunun varlığı veya yokluğu hakkında hakimin kanaat sahibi olmasına yönelik bir **ikna faaliyetidir**. Bir davada davacı, bir hakkın varlığını, davalı da böyle bir hakkın yokluğunu ileri sürmektedir. **Dava, iddia ve savunma** olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Davacı talebini çeşitli iddialara dayandırır. Davalı da bu iddialara karşı kendisini savunur. Bunu yaparken davalıda savunmasını çeşitli iddialara dayandırmaktadır. İddia ve savunmalardan oluşan davayı bir sonuca bağlamak zorunda bulunan hakim, ya davayı kabul etmek suretiyle davacının haklılığına veya davayı reddetmek suretiyle davalının haklı olduğuna karar verecektir.

Karineler:

Karine, kanun tarafından **mevcut ve belli olarak** kabul edilen bir olaydan, bir olgudan, **bilinmeyen bir olayın**, bir olgunun varlığı hakkında sonuç çıkarılmasını ifade eder. Lehine karine olan kişi de ispat yükünden kurtulmakta, sadece karineyi ileri sürmesi yeterli sayılmaktadır. TMK'nın 3. maddesinde düzenlenmiş olan, "... asıl olan iyi niyetin varlığı" şeklindeki **iyi niyet** (sübjektif iyi niyet) karinesi, TMK'nın 13. maddesindeki "yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne (temyiz kudretine) sahiptir" hükmüyle getirilen ayırt etme gücü karinesi, TMK m.285'in düzenlediği "Evlilik devam ederken veya evliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır" şeklindeki babalık karinesi, bu yönde örnek olarak gösterilebilir.

ÖZEL HUKUKUN DALLARI

Özel Hukukun Dalları

Özel Hukukun Dalları

- 1- **Medeni Hukuk**
- 2- **İş Hukuku**
- 3- **Ticaret Hukuku**
- 4- **Devletler Özel Hukuku**

Medeni Hukuk

Medeni hukuk, gerçek ya da tüzel kişilerin toplumsal ilişkilerinde ön plana çıkan haklarını konu alır. Temeli **Roma hukukunda**, Roma vatandaşlarına tanınan özel hukuka dayalı olan medeni hukukta esasen insanın doğumla kazandığı haklar dışında, sonradan elde ettiği haklar da düzenlenir.

Medeni Kanun'un başlangıç kısmını oluşturan ilk yedi maddesinde, temel ilkelere yer verilmiştir. Bu ilkeler hukukun hemen her alanında küçük değişikliklerle uygulanmaktadır. Nitekim 5. maddeye göre "Bu Kanun ve Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır".

1926 tarihli eski **Medeni Kanun**, 2001 yılında yerini yenisine bırakmıştır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 22.11.2001'de kabul edilmiştir. Yasa toplam **dört** kitaptan oluşturulmuştur. Bunlar, **kişiler hukuku, aile hukuku, eşya hukuku ve miras hukuku** kitaplarıdır. **(DS-2014)**

Kişiler Hukuku

Medeni Kanun kişileri, gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu sebeple kişiler hukukunda da aynı yapı kullanılır. Gerçek kişiler hukukunda, önce her insanın **hak ehliyeti** olduğu belirtilir. **Fiil ehliyeti** ise ayrıca irdelenir ve fiil ehliyetine sahip olan kimsenin **kendi fiilleriyle hak edinebileceği ve borç altına girebileceğinden** hareket edilir. Bunun dışında kişiler hukuku, **on sekiz yaşın** doldurulmasıyla **başlayan erginliği** de ele alır.

Kişileri ilgilendiren bir diğer konu da **ikametgâhtir**. Yeni yasanın yerleşim yeri olarak ifade ettiği bu kavram, bir kimsenin **sürekli kalma niyetiyle oturduğu yeri** ifade eder. Kişiler hukuku, kişinin yerleşim yerini, nasıl değiştirilebileceğini, yasal olarak ne şekilde belirlediğini de ele alır.

Tüzel kişiler hukukunda, onların kuruluşu, malvarlıkları genel olarak ele alındıktan sonra, **iki** temel tüzel kişi türü ele alınır. Bunlardan **ilki derneklerdir**. Dernekler, **en az yedi gerçek** kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip **kişi topluluklarıdır**.

Derneklerin kuruluşu, organları, işleyişi, sona ermesi ve diğer ayrıntıları bu kapsamda incelenmektedir. Tüzel kişiler bağlamında ele alınan ikinci yapı vakıflardır. **Vakıflar**, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip **mal topluluklarıdır**. Kişiler hukuku, vakıfları da tıpkı dernekler gibi tüm ayrıntılarıyla ele alır ve inceler. Kuruluşları, vakıf senetleri, işleyişleri ve tasfiyeleri bu kapsamda yer alır.

Aile Hukuku

Aile hukuku, Medeni Kanun'un ikinci kitabıdır ve oldukça kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Bu alan öncelikle evlenme ve **nişanlanma** kavramlarını ele alır. Bu iki yapının oluşum şartları, sonuçları yanı sıra, batıl olan evlilikler de aynı kapsamda incelenir.

Evlenme, hısımlık, nafaka, aile vakıfları ve vesayet aile hukukunun konuları arasında yer alır.

Vesayet, vesayet organları ve kayımlık, aile hukukunun ele aldığı son konudur. Bu kurumların oluşması, koşulları, sona ermesi ve sonuçları ayrı ayrı değerlendirilir. Vesayet organları, vesayet daireleri ile vasi ve kayımlıdır. Kamu vesayeti, vesayet makamı ve denetim makamından oluşan vesayet daireleri tarafından yürütülür. **Vesayet makamı, sulh** hukuk mahkemesi, **denetim makamı, asliye** hukuk mahkemesidir.

Vesayet, vesayet organları ve kayımlık, aile hukukunun ele aldığı son konudur. Bu kurumların oluşması, koşulları, sona ermesi ve sonuçları ayrı ayrı değerlendirilir. Vesayet organları, vesayet daireleri ile vasi ve kayımlıdır. Kamu vesayeti, vesayet makamı ve denetim makamından oluşan vesayet daireleri tarafından yürütülür. **Vesayet makamı, sulh** hukuk mahkemesi, **denetim makamı, asliye** hukuk mahkemesidir.

Evlâtlık ve altsoyunun, evlât edinene mirasçılığı da kan hısmı gibidir. Evlâtlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder. Evlât edilen ve hısımları, evlâtlığa mirasçı olmazlar. Mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası **Devlete** geçer.

Eşya Hukuku

Medeni hukukun dördüncü bölümü olan eşya hukuku, temelde taşınır ve taşınmaz malların üzerindeki hakları konu alır. Bu alanın temel kavramı **mülkiyettir**. Mülkiyet hakkının içeriği Medeni Kanun'da belirlenmiştir. Buna göre bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeyinin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı **istihkak davası** açabileceği gibi her türlü haksız **el atmanın önlenmesini** de dava edebilir.

Mülkiyet hakkı, bir kimseye, bir eşya üzerinde **kullanma, yararlanma, tasarrufta** bulunma yetkilerini tanıyan **en geniş kapsamlı haktır**.

Paylı mülkiyette (müşterek mülkiyette) birden çok kimse, maddî olarak bölünmüş olmayan bir şeyin tamamına belli paylarla maliktir. Başka türlü belirlenmedikçe, paylar eşit sayılır. Paydaşlardan her biri kendi payı bakımından malik hak ve yükümlülüklerine sahip olur.

Pay **devredilebilir, rehnedilebilir** ve **alacaklılar tarafından haczettirilebilir**. Paydaşlar, kendi aralarında oy birliğiyle anlaşarak yararlanma, kullanma ve yönetime ilişkin konularda kanun hükümlerinden farklı bir düzenleme yapabilirler. Ancak, böyle bir anlaşmayla paydaşların hak ve yetkilerinin kaldırılamayacağı ve sınırlandırılmayacağı haller de bulunmaktadır.

Kanun veya kanunda öngörülen sözleşmeler uyarınca oluşan topluluk dolayısıyla mallara birlikte malik olanların mülkiyeti ise **elbirliği mülkiyetidir** (iştirak halinde mülkiyettir). Elbirliği mülkiyetinde ortakların belirlenmiş payları olmayıp her birinin hakkı, ortaklığa giren malların tamamına yaygındır. Ortakların hakları ve yükümlülükleri, topluluğu doğuran kanun veya sözleşme hükümleri ile belirlenir.

Kanunda veya sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadıkça, gerek yönetim, gerek tasarruf işlemleri için ortakların oybirliğiyle karar vermeleri gerekir. Sözleşmeden doğan topluluk devam ettiği sürece, paylaşma yapılamaz ve bir pay üzerinde tasarrufta bulunulamaz. Ortaklardan her biri, topluluğa giren hakların korunmasını sağlayabilir. Bu korumadan bütün ortaklar yararlanır. Elbirliği mülkiyeti, malın devri, topluluğun dağılması veya paylı mülkiyete geçilmesiyle sona erer. Paylaştırma, aksine bir hüküm bulunmadıkça, paylı mülkiyet hükümlerine göre yapılır.

Taşınmaz mülkiyeti tapu siciline **tescille** kazanılır. **Taşınır mülkiyeti zilyetliğin devri** ile nakledilir.

Üst hakkı, bağımsız ve sürekli nitelikte ise üst hakkı sahibinin istemi üzerine tapu kütüğüne taşınmaz olarak kaydedilebilir. **En az otuz yıl** için kurulan üst hakkı, **sürekli** niteliktedir.

Kaynak hakkı, başkasının arazisinde bulunan kaynak üzerinde irtifak hakkı, bu arazinin malikini **suyun** alınmasına ve akıtılmasına katlanmakla yükümlü kılar. Bu hak, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, başkasına devredilebilir ve mirasçığa geçer. Kaynak hakkı, bağımsız nitelikte **ve en az otuz yıl** için kurulmuş ise tapu kütüğüne taşınmaz olarak kaydedilebilir.

Borçlar Hukuku

Kişiler arasındaki borç ilişkilerini konu alır. Hukuk sistemimiz içinde borcun kaynağı kural olarak, **kanun, sözleşme ya da hukuka aykırı fiil** olabilir. Borçlar hukuku bu borç kaynaklarını, yarattıkları sorumluluk türünü ve sonuçlarını düzenler. **(DS-2014)**

Borçlar Kanunu'nda düzenlenen **genel işlem koşulları**, bir sözleşmenin yapılması sırasında sözleşmeyi düzenleyen, ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak amacıyla önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri olarak ifade edilebilir.

Borçlar hukukunda sorumluluğun kaynağı kural olarak kusurlu eylemlerdir. Ancak bu alanda, istisnai nitelik taşıyan kusursuz sorumluluk halleri de ele alınır; Borçlar Kanunu'nda yer verilen **hakkaniyet sorumluluğu, adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu, yapı malikinin sorumluluğu** bu niteliktedir. **(DS-2014)**

Müteselsil borçluluk, birden çok borçludan her birinin, alacaklıya karşı borcun **tamamından** sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirmesi ile oluşur.

İş Hukuku

Çalışma yaşamına ilişkin kuralları ele alıp inceleyen iş hukuku, esasen içerdiği konular itibarıyla hem özel hukuk hem de kamu hukuku karakteri taşıyan bir alandır.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Bireysel İş Hukuku

Bireysel iş hukuku, 4857 sayılı İş Kanunu'nu temel alır. İçerdiği özgün hukuki yapılar, bir ikili borç ilişkisinden beklenmeyecek düzeyde kamusal bakış açısı, daha önceleri borçlar hukukunun bir parçası olan iş hukukunu, tümüyle ondan koparmış ve çok kapsamlı bir alan haline getirmiştir.

İşçi, bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişidir. **İşveren**, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel

kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara denir. **İş ilişkisi**, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkidir. işyeri, işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birimdir.

İşveren vekili, işveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere denir. **Alt işveren**, bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin işlerinde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran işverene denir.

Toplu İş Hukuku

İş hukukunun diğer bir bölümünü oluşturan toplu iş hukuku, Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile düzenlenmektedir. Söz konusu yasalar, işçilerin Anayasa'dan kaynaklanan **örgütlenme hakkını** güvence altına almaktadır.

Toplu iş hukukunda, işçi ve memurların sendikal hakları ele alınır. Söz konusu sendikaların kuruluşu, işleyişi ve tasfiyesi dışında, üyelerine sağladıkları haklar, bu bağlamda incelenmektedir. Sendikaların kendi iç işleyişindeki sendikal demokrasi, bu sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmelerinin hukuki yapısı ve getirdiği haklar, toplu iş hukukunun ilgi alanına girer.

Sosyal Güvenlik Hukuku

İş hukukunun belki de en kamusal karakterli yanını oluşturan sosyal güvenlik hukuku, muhatap aldığı kitle itibarıyla **Türkiye'nin kapsamı en geniş hukuk dalı** durumundadır. Genel sağlık sigortasının uygulanmaya başlanmasıyla Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu ile bağlantısı olmayan neredeyse hiç kimse kalmamıştır.

NOT: Bu ünite bu yıl farklı bir hocamıza yazdırıldığı için eski yıl sınav sorularıyla oldukça uyumsuz bir tablo ortaya çıkmıştır. Haliyle konu özetimizde sorular işlenememiştir. Soru Kitabımızla bu sıkıntıyı gidermeye çalıştık...

KAMU HUKUKUNUN DALLARI

Kamu Hukuku

Kamu hukuku kavramı, devletin bireylerle, uluslararası örgütlerle ve diğer devletlerle ilişkilerini konu alan hukuk dalıdır. Roma hukukundan devralınan bu kavram, devlet ile ilgili olan hukuku ifade etmektedir. Kamu hukukunda, hukuki eylemlerin muhatabı devlet ve devletin organları ile yerel yönetimler ve kamu tüzel kişileridir.

Hukukun kamu hukuku ve özel hukuk şeklinde ayrımı Roma hukukundan bu yana yapılmaktadır. Ünlü Roma hukukçusu **Ulpian**'ın vecizleşmiş ifadesiyle "Hukukun iki veçhesi vardır: Kamu ve özel. Kamu hukuku Roma devletine özel hukuk ise özel kişilerin menfaatlerine ilişkin olan hukuktur."

Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayrımının Belirlenmesinde Başvurulan Ölçütler

Çeşitli hukukçular tarafından geliştirilen ölçütler; **egemenlik, menfaat, irade hürriyeti, eşitlik** ve **pragmatik ölçüt** olarak adlandırılırken; Kemal Gözler **uygulama yöntemi** ölçütünü de eklemektedir.

Egemenlik Ölçütü Bu ölçüte göre, hukuki bir ilişkinin tarafları ya da taraflarından birisi devletin egemenlik yetkisine dayanıyorsa o ilişki bir kamu hukuku ilişkisi olarak nitelendirilmelidir.

Menfaat Ölçütü Menfaat ölçütü, kamu hukuku kurallarının kamusal menfaatleri koruduğu, özel hukuk kurallarının ise gerçek ve tüzel kişilerin menfaatlerini koruduğu düşüncesine dayanır.

İrade Hürriyeti Ölçütü Bu ölçüt, hukuki bir ilişkide tarafların o ilişkiyi kurmak veya sona erdirmek konusunda ne kadar serbest oldukları esasına dayanır. Buna göre taraflar bağımsızsa o ilişki özel hukuk ilişkisi sayılmalıdır.

Eşitlik Ölçütü Bu ölçüte göre, hukuki bir ilişkinin tarafları eşit statüde ise o ilişki özel hukuk ilişkisi; taraflardan birisi kamu gücüne dayanarak daha üst bir statüde ise o ilişki kamu hukuku ilişkisi kabul edilmelidir.

Pragmatik Ölçüt Pragmatik ölçüte göre, hukuk gibi geniş bir alan pratik nedenlerle kamu hukuku ve özel hukuk ilişkileri ayrılmalıdır. Bu ölçüt bilimsel olmaktan **çok uygulama ve öğretim yöntemleri açısından geliştirilmiştir. Nitekim Türkiye'de de hukuk fakülteleri Kamu Hukuku ve Özel Hukuk** biçiminde bölünmekte; yüksek lisans eğitimi kamu hukuku-özel hukuk ayrımına göre verilmektedir.

Uygulama Yöntemi Ölçütü Bu ölçüte göre, re'sen (kendiliğinden) uygulanan hukuk kuralları kamu hukuku alanına ilişkindir. Buna karşılık tarafların iradelerine bağlı olarak oluşturulan ve uygulanan kurallar özel hukuk alanına ilişkindir. Nitekim kamu hukuku kuralları kişilerin taleplerinden bağımsız olarak uygulanabilirken özel hukuk kurallarının uygulanabilmesi için kişilerin talepte bulunması gerekir. Örneğin kira alacağının tahsili için kişinin talepte bulunması gerekirken; vergi ödemesi için rızası aranmaz.

Kamu Hukukunun Dalları

Kamu hukukunun başlıca dalları; **Genel Kamu Hukuku, Anayasa Hukuku, Devletler Hukuku, İdare Hukuku, Vergi Hukuku** ve **Ceza Hukuku'dur.** Türkiye hukuk fakültelerinde İktisat, Maliye, Türk Hukuk Tarihi dersleri de kamu hukuku alanında yer almaktadır.

Genel Kamu Hukuku Genel kamu hukuku, hukuki ve siyasi bir örgüt olan devleti tarihi kaynakları, gelişimi ve nitelikleri çerçevesinde inceleyen hukuk dalıdır. En genel kabul gören tanımıyla devlet "belli bir ülke üzerinde yerleşmiş, zorlayıcı yetkiye sahip bir üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasal kuruluştur." Bu tanıma göre her devlet; ülke, "insan topluluğu (halk)" ve "siyasi iktidar" olmak üzere başlıca üç unsurdan oluşur.

Genel kamu hukuku devletin üç unsuru arasındaki ilişkiyi incelediği için sadece kamu hukukunun diğer dallarının değil sosyoloji, iktisat, tarih, siyaset bilimi gibi diğer sosyal bilimlerin verilerinden yararlanır. Bu bakımdan disiplinler arası bir hukuk dalıdır.

Devletler Genel Hukuku (Uluslararası Kamu Hukuku) Devletler genel hukuku, devletlerarasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır. Bu hukuk dalının geleneksel konusu devletlerarası ilişkilerdir. Bu nedenle Devletler Umumi Hukuku olarak da adlandırılmaktadır. Devletler genel hukuku, iç hukuktan bağımsız bir hukuk dalıdır ve ilke olarak devletlerle devletler, devletlerle uluslararası kuruluşlar ve uluslararası kuruluşların birbirleri ile olan ilişkilerini düzenlemektedir.

Devletler genel hukukunun başlıca kaynakları hukukun **genel ilkeleri**, milletlerarası anlaşmalar, milletlerarası örf ve adet huku-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

ku kuralları (teamül hukuku), mahkeme kararları ve doktrindir.

İnsancıl Hukuk İnsancıl hukuk uluslararası hukukun içinde gelişmiştir ve uluslararası hukukun bir parçası olarak bireylerin silahlı çatışmalar esnasında korunmasına ilişkin hükümler ile devletlerin silahlı çatışmalar esnasında uyması gereken kuralları düzenler. İnsancıl hukuk alanındaki temel belgeler Cenevre Sözleşmeleri ile ek protokolleridir. İnsancıl hukuk insan hakları hukukundan farklı fakat insan hakları hukuku ile yakından ilişkili bir hukuk dalıdır. Burada değinilmeden geçilemeyecek bir diğer uluslararası mahkeme Uluslararası Ceza Mahkemesi'dir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), soykırım, insanlığa karşı suçlar ile savaş suçlarını soruşturmak amacıyla kurulan daimi, bağımsız bir yargı organıdır. UCM, "tamamlayıcılık" ilkesi gereğince sadece ulusal mahkemeler isteksiz veya görevini ifa edemez durumdayken görev yapar.

Anayasa Hukuku Anayasalar bir devletin temel yapısını, kuruluşunu, iktidarın devrini ve devlet iktidarı karşısında bireylerin hak ve özgürlüklerini düzenleyen belgelerdir. Ana-yasa, Anayasa hukukunun ilk biçimsel kaynağıdır ve normlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alır, diğer normların anayasaya aykırı olmaması gerekir.

Anayasalar, kendi içlerinde **yazılı** ve **yazılı olmayan** anayasalar; **çerçeve** ve **düzenleyici** anayasalar ve **sert** ve **yumuşak** anayasalar olmak üzere sınıflandırılırlar. **Yazılı anayasa**, devletin resmi organları tarafından kendine özgü usullere uyularak kabul edilen ve tek bir metinde toplanan kurallar bütünüdür. Günümüzde pek çok devletin yazılı bir anayasaya sahip olduğu söylenebilir. Yazılı olmayan anayasa ya da yazısız anayasa bir toplumda uzun bir süre kesintisiz olarak tekrarlanan ve devletin kurumlarını bağlayan uygulamalardan ve anayasal belgelerden oluşmaktadır. **İngiltere**, **yazılı olmayan** anayasaya örnek olarak verilebilir.

Çerçeve anayasalar, kısa, genel düzenlemelerden oluşur. Amerikan Anayasası ve 1921 Anayasası örnek verilebilir. **Düzenleyici (kazuistik) anayasalar** ise uzun ve ayrıntılı hükümlere yer veren anayasalardır. Bu anayasalara kazuistik anayasa, yapılaş yöntemlerine kazuistik yöntem adı verilir. Hindistan Anayasası ve 1982 Anayasası örnek verilebilir. **Yumuşak (esnek) anayasalar**, kanunlar için geçerli olan usullere ve yeter sayılara göre kabul edilen ve değiştirilebilen anayasalardır. Buna karşılık sert anayasalar, kanunlara oranla daha zor bir usulle değiştirilebilen anayasalardır.

Ölçü Norm: Bir kuralın Anayasaya uygunluk denetiminde kullanılan kurallar bütününe anayasallık bloku; anayasallık bloku içinde yer alan Anayasanın kendisi ile ona eklenen ilke ve kurallara da ölçü norm denir.

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına göre **hukukun genel ilkeleri** şöyle sıralanabilir: Devletler hukukunun iç hukuka üstünlüğü; **iyi niyet ilkesi**; **ahde vefa ilkesi**; **kazanılmış hakların korunması**; **devlete güven ilkesi**; **kamu yararı**; **özel kanun genel kanun çatışmasında özel kanunun uygulanacağı ilkesi** ve **kanunların geriye yürümezliği ilkesi**.

İdare Hukuku İdare, en geniş anlamı ile devletin faaliyetlerini, dar anlamı ile ise yasama ve yargının dışında kalan devlet faaliyetlerini ifade etmektedir. Buna göre bütün kamu kuruluşları ile bu kuruluşların işleyişi ve fertlerle olan ilişkileri idare hukukunun konusunu oluşturur. İdare hukuku kamu kuruluşlarının teşkilatı, yetkileri, görevleri, kamu görevlileri, kamu malları, kamu kuruluşlarının idari denetimi ve idari yargıyı düzenleyen hukuk dalıdır.

İdare hukukunun **özellikler** aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. İdare hukuku, özel hukuka göre **genç bir hukuk** dalıdır.
2. İdare hukuku, **tedvin** (kodifiye) edilmemiş bir hukuk dalıdır. Başka deyişle idare hukukunun kuralları tek bir kanunda derlenip düzenlenmemiştir.
3. İdare hukukuna **kamu yararı** düşüncesi egemendir.
4. İdare hukukunda mahkeme **ıçtihatları** önemli yer tutmaktadır.
5. İdare hukukunun bazı kavramlarının, **kamulaştırma**, **idari işlem** gibi, özel hukukta bir karşılığı yoktur.
6. İdare hukukunda, hukuki ilişkiler, tarafların **serbest iradesiyle belirlenmez**. İdare hukukunda daha önceden hukuk tarafından belirlenmiş statüler bulunur (memurluk, emeklilik gibi) ve kişiler bir statüye dâhil olmak istediklerinde önceden belirlenmiş kurallara uymak zorundadır. Gözler, bu durumu idare hukukunun **statüselliği** olarak tanımlamaktadır.
7. İdare hukuku işlemleri, çoğu durumda kişiler istese de istemese de sonuç doğurur. Buna idari işlemin **icrailik** özelliği; idarenin yaptığı işleme de re'sen icra denir. Zira idare, kamu gücü ile donatılmıştır. Örneğin idare gerekli durumlarda trafiğin yönünü değiştirebilir ya da kamu yararı söz konusu ise bir bölgeyi imara açmayarak orayı park yapabilir.
8. İdare hukukunda uyuşmazlıklar **idari yargı makamları** tarafından çözülür.

İdarenin **eylem ve işlemlerinden** zarar gören kişiler, eylemin niteliğine göre İdare Mahkemesinde; Bölge İdare Mahkemesinde ya da Danıştay'da dava açabilir. Görevli ve yetkili mahkeme uyuşmazlığın konusuna göre belirlenir. Türkiye'nin idari yargı sisteminde idari davalar, iptal davası ve tam yargı davası olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir.

İptal davası: İptal davaları **idarenin işlemleri** dolayısıyla menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalardır. İdari işlemin yetki,

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden birisi ile hukuka aykırı oldukları iddiasıyla iptal davası açılabilir. İptal davasının konusunu idari işlemler oluşturur. İptal davaları, kamu düzeni ile ilişkilidir ve hâkim, hukuka ayrılığı re'sen araştırarak tespit eder. İptal hükmünden sadece menfaatleri ihlal edilenler değil, herkes yararlanır. Örneğin Öğrenci Disiplin Yönetmeliğinin bir maddesinin iptal edilmesi halinde, iptal edilen o yönetmeliğe tabi bütün öğrenciler için iptal edilmiş olur.

Tam Yargı Davası: İdarenin bir işlemi nedeniyle zarar görmüş olanlar tarafından açılan tazminat davalarıdır. Tam yargı davalarının, **tazminat, geri alma, idari sözleşmelerden doğan davalar ve vergi davaları olmak üzere dört türü vardır.** Tam yargı davasının sonucunda, ilgili mahkeme davacının haklı olduğuna hükmederse, davacının talepleri ile bağlı kalarak haksızlığın giderilmesine karar verir. Haksızlık genellikle tazminat ödenmesine karar verilerek giderilir.

Ceza Hukuku Ceza hukuku, kamu hukukunun bir dalı olarak haksızlık teşkil eden insan davranışlarından hangilerinin suç olarak tanımlanması gerektiğini ve bu davranışlardan hangi koşullar altında islenmesi halinde suç oluşturacağını, fail hakkında ne tür yaptırımlar uygulanacağını belirleyen kurallar bütünüdür.

Ceza hukukunun asıl kaynakları **anayasa, uluslararası sözleşmeler, kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, tüzük ve yönetmelikler;** yardımcı kaynakları ise **mahkeme kararlarıdır.**

Ceza yargılaması hukuku, ceza kanunları ile düzenlenen suçların kovuşturulması ve yargılanmasına ilişkin usulü belirler ve amacı maddi hukuk bakımından doğru ve adil bir kararın verilmesini sağlamaktır. Ceza yargılaması hukukunun asıl kaynakları anayasa, uluslararası sözleşmeler, kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, tüzük ve yönetmelikler; yardımcı kaynakları ise mahkeme kararlarıdır. Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği kararlar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükümleri kadar önemlidir.

Vergi Hukuku Her devlet kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için maddi kaynağa ihtiyaç duyar. İşte devletler ihtiyaç duydukları maddi kaynağı vergi yoluyla gerçek ve tüzel kişilerden toplar. Devletler, vergiyi kamu gücüne dayanarak zor yoluyla toplarlar; vergi mükellefiyetinin vergi ödememek gibi bir şansı bulunmamaktadır.

Vergi hukukunun, devletin uyması gereken genel ilkeleri bulunur. Bu ilkeler vergide **kanunilik**, vergide **genellik** ve vergide **adalettir.** Başka deyişle ancak **kanunla** vergi alınabilir, kimseye vergiyle ilgili bir ayrıcalık tanınmaz ve herkesten mali gücüne göre vergi alınır.

Gerçek ve tüzel kişilerin vergi ödevi **vergiyi doğuran olayın** gerçekleşmesiyle birlikte ortaya çıkar ve vergi borcunu ödemekle yükümlü olan kişiye **vergi mükellefi** denir. **Vergiye doğuran olay**, vergi kanunlarına göre vergi ödenmesi gereken olayın gerçekleşmesidir. Vergiyi doğuran olay, tarh ve tahakkuka ilişkin hükümlerin belirlenmesi, verginin ödenme usulü; ödenmemesi halinde ödenecek cezanın belirlenmesi, uygulanması ile zamanaşımın belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. **Verginin tarhı**, ödenecek vergi borcunun bulunması ve hesaplanmasıdır. **Verginin tahakkuku**, tarh ve tebliğ edilen verginin kesinleşmesi ve ödeme aşamasının gelmesidir. **Verginin tahsil** ise tarh ve tahakkuk edilen verginin ödenmesi aşamasıdır.

Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay vergi hukuku alanında çıkan uyuşmazlıkların görüldüğü mahkemelerdir. Ancak vergi uyuşmazlıklarında, **vergi kaçakçılığı** suçu söz konusu ise, zanlılar **Ağır Ceza Mahkemelerinde** yargılanır. Zira vergi kaçakçılığı suçu hapis cezasını gerektirmektedir.